ભૂગોળ વિદ્યા.

ભાગ ૨ જો.

આફ્રિકા, અમેરિકા અને પોશીએન્યાનું વર્ણન.

(

ની અને અંગ્રેજી નિશાળોના
વિદ્યાર્થીઓને માટે.)

આવૃત્તિ બીજી.

મુંબઈ:
રીપન પ્રીંટીંગ પ્રેસ, કાલબાદેવી.

૧૮૮૮.

ભૂગોળ વિદ્યા.

ભાગ ૨ જો.

યૂરોપ, આફ્રિકા, અમેરિકા અને
આશીએન્યાનું વર્ણન.

(ગુજરાતી અને અંગ્રેજી નિશાળોના
વિદ્યાર્થીઓને માટે.)

આવૃત્તિ બીજી.

મુંબઈ:
રીપન પ્રીંટીંગ પ્રેસ, કાલબાદેવી.

૧૮૮૮.

ભૂગોળ વિદ્યા.

ભાગ ૨ જો.

પ્રકરણ ૧ લું.—યૂરોપ.

યૂરોપ દુનિયામાં સર્વથી નાનો ખંડ છે, પણ રાજદ્વારી બળ, વિદ્યા હુનર, અને બોહોળા વેપારથી સઘળા ખંડોમાં શ્રેષ્ઠ ગણાય છે. એ ઉત્તર સમશીતોષ્ણ કટીબંધમાં આવેલો છે, તેથી એની હવા ઘણી ગરમ નથી. એના ઉત્તર ભાગમાં દક્ષિણ ભાગ કરતાં ઠંડી વધારે હોયછે, અને શિયાળામાં બરફ વરસે છે.

સીમા:—(Boundaries)–યૂરોપખંડની ઉત્તરે **આર્ટિક** મહાસાગર (Arctic Ocean) છે; પશ્ચિમે **એટલાન્ટિક** મહાસાગર (Atlantic Ocean) છે; દક્ષિણે **ભૂમધ્ય** સમુદ્ર (Mediterranean Sea), **આર્ફિપેલેગો** અથવા **ઈજિયન** સમુદ્ર (Archipelago or Ægean Sea), **માર્મોરા** સમુદ્ર (Sea of Marmora), **કાળો** સમુદ્ર (Black Sea), અને **કોકેસસ** પર્વત (Caucasus Mountains) છે;પૂર્વે **કેસ્પિઅન** સમુદ્ર (Caspian Sea), **યૂરલ** નદી (Ural River), અને **યૂરલ** પર્વત (Ural Mountains) છે.

યૂરોપખંડ પૂર્વે **યૂરલ** પર્વતથી એશિઆ સાથે જોડાયલો છે; **ભૂમધ્ય** સમુદ્ર એને આફ્રિકાથી છૂટો પાડે છે; અને **એટલાન્ટિક** મહાસાગર એને અમેરિકાથી છૂટો પાડે છે. યૂરોપખંડની વધતામાં વધતી લંબાઈ ૨૭૦૦

મેલ છે, અને પોહોળાઈ ૩૪૦૦ મેલ છે. એનું ક્ષેત્રફલ (area) આસરે ૪૦,૦૦,૦૦૦ ચોરસ મેલ છે.

દેશો.—(Countries).

૧. ગ્રેટ બ્રિટન અને આયરલન્ડ (Great Britain & Ireland).
૨. ફ્રાન્સ (France).
૩. સ્પેન (Spain).
૪. પોર્ટુગલ (Portugal).
૫. બેલજિઅમ (Belgium).
૬. હોલન્ડ (Holland).
૭. જર્મનિ (Germany).
૮. ડેન્માર્ક (Denmark).
૯. સ્વીદન અને નોર્વે (Sweden & Norway).
૧૦. રશિઆ (Russia).
૧૧. ઓસ્ટ્રિઆ અને હંગરી (Austria & Hungary).
૧૨. સ્વિટ્ઝરલન્ડ (Switzerland).
૧૩. ઇટલિ (Italy).
૧૪. તરકી-ઇન-યૂરોપ (Turkey-in-Europe).
૧૫. ગ્રીસ (Greece).

તરકી સિવાય યૂરોપનાં સઘળાં રાજ્યો ખ્રિસ્તી છે, અને તરકીમાં વસતા **મુસલમાનો** તથા યૂરોપમાં રેહેનારા **યાહુદી** સિવાય લોકો પણ સઘળા **ખ્રિસ્તી ધર્મ** પાળેછે. ખ્રિસ્તી ધર્મના ત્રણ પંથ છેઃ—**૧. પ્રોટેસ્ટંટ; ૨. રોમન કેથલિક; ૩ ગ્રીક.** ગ્રેટ બ્રિટન, હોલન્ડ, જર્મનિ, ડેનમાર્ક, સ્વીદન અને નોર્વે, તથા સ્વિટ્ઝરલન્ડના લોકો ઘણાખરા પ્રોટેસ્ટંટ છે.

આયરલન્ડ, ફ્રાન્સ, સ્પેન, પોર્તુગલ, બેલજિઅમ, ઓસ્ત્રિઆ અને હુંગરી, તથા ઇટલીના લોકો ઘણાખરા **રોમન કેથલિક** છે. રશિઆ, અને ગ્રીસના લોકો તથા તરકીમાં વસતા ખ્રિસ્તી લોકો **ગ્રીક પંથ** પાળે છે.

યૂરોપખંડના દેશોમાં ત્રણ પ્રકારની રાજ્ય રીતિ માલમ પડેછે. રશિઆ અને તરકીના રાજ્યકર્તા આપખુદ સત્તા ભોગવેછે, એટલે પોતાની મરજી મુજબ કાયદા બાંધીને અમલ કરેછે. ફ્રાન્સ અને સ્વિત્ઝરલન્ડમાં પ્રજાસત્તાક રાજ્ય છે, એટલે પ્રજાના પસંદ કરેલા પ્રતિનિધિઓ લોકોની મરજીમુજબ રાજ્ય કરેછે. બાકીનાં બધાં યૂરોપનાં દેશોમાં પ્રજાની સંમતિથી કાયદા બાંધીને રાજાઓ તે કાયદા પ્રમાણે રાજ્ય ચલાવે છે. જર્મનિ, ઓસ્ત્રિઆ, અને રશિઆના રાજ્યકર્તાઓ શેહેનશાહને નામે ઓળખાય છે, અને તરકીના રાજાને સુલતાન કેહેછે.

દ્વીપ અથવા બેટ.—(Islands).

આર્ટિક મહાસાગર માહેલા બેટ.

૧. **નોવાઝેમ્લા** (Nova Zemlia). ૨. **સ્પિત્ઝબર્ગેન** (Spitzbergen). ૩. **લોફોદન ટાપુ** (Lofoden Isles).

(**નોવાઝેમ્લા** અને **સ્પિત્ઝબર્ગેન** રશિઆને તાબેછે. **લોફોદન ટાપુ** સ્વીદનને તાબે છે).

એટલાન્ટિક મહાસાગર માહેલા બેટ.

૧ **આઇસલન્ડ** (Iceland).
૨. **ફેરો ટાપુ** (Faroe Isles).
૩. **શેતલન્ડ ટાપુ** (Shetland Isles).
૪. **ઓર્કની ટાપુ** (Orkney Isles).

૫. હેબ્રિડીસ ટાપુ (Hebrides).

૬. ગ્રેટ બ્રિટન (Great Britain).

૭. આયરલન્ડ (Ireland).

૮. મેન (Isle of Man).

૯. વાઈત (Isle of Wight).

૧૦. ચેનલ ટાપુ (Channel Islands).

જરસી (Jersey).

ગરનસી (Guernsey).

ઓલ્ડર્ની (Alderney).

સાર્ક (Sark).

(આઇસલન્ડ અને ફેરો ટાપુ ડેન લોકોના તાબામાં છે; બાકીના સઘળા બેટો અંગ્રેજોના તાબામાંછે).

ભુમધ્ય સમુદ્ર માહેલા બેટ.

૧. બેલ્યેરિક ટાપુ (Balearic Isles).

મેજોર્કા (Majorca).

માઇનોર્કા (Minorca).

આઇવિઝા (Iviza).

ફોર્મેન્ટેરા (Formentera).

૨. કોર્સિકા (Corsica).

૩. સાર્ડિન્યા (Sardinia).

૪. એલ્બા (Elba).

૫. સિસિલિ (Sicily).

૬. લિપેરિ ટાપુ (Lipari Isles).

૭. મોલ્ટા (Malta).
૮. ગોઝો (Gozo).
૯. આયોનિઅન ટાપુ (Ionian Isles).
૧૦. ક્રીત અથવા કેન્ડયા (Crete or Candia).
૧૧. સાઇક્લેડીસ (Cyclades).
૧૨. નેગ્રોપોન્ટ (Negropont).

(બેલ્યેરિક ટાપુ સ્પેનના તાબામાં છે; કોર્સિકા ફ્રાન્સને તાબે છે; મોલ્ટા અને ગોઝો અંગ્રેજોના તાબામાં છે; સાર્ડિન્યા, એલ્બા, સિસિલી, અને લિપેરિ ટાપુ ઇટલિને તાબે છે; ક્રીત તરકીને તાબે છે; બાકીના બેટો ગ્રીસને તાબે છે).

બાલ્ટિક સમુદ્ર તથા કેટીગેટ માહેલા બેટ.

૧. ઝીલન્ડ (Zealand).
૨. ફ્યુનન (Funen).
૩. લાલન્ડ (Laaland).
૪. ઓલન્ડ (Oland).
૫. ગોથલન્ડ (Gothland).
૬. ઇસલ (Oesel).
૭. આલન્ડ (Aaland).

(ઝીલન્ડ, ફ્યુનન અને લાલન્ડ, ડેન લોકના તાબામાં છે; ઓલન્ડ અને ગોથલન્ડ સ્વીડનના તાબામાં છે; ઇસલ અને આલન્ડ રશિઆને તાબે છે).

દ્વીપકલ્પ (Peninsulas).

૧. સ્કેન્ડિનેવિઆ (Scandinavia)—નોર્વે અને સ્વીદન.
૨. જતલન્ડ (Jutland)—ડેન્માર્કમાં.

૩. આઇબીર્યન દ્વીપકલ્પ (Iberian Peninsula)— સ્પેન અને પોર્ટુગલ.

૪. ઇટલી (Italy).

૫. હેલીનિક દ્વીપકલ્પ (Hellenic Peninsula)—ગ્રીસ અને તરકીનો દક્ષિણ ભાગ.

૬. મોરીઆ (Morea)—ગ્રીસમાં.

૭. ક્રિમીઆ (Crimea)—રશિઆની દક્ષિણે.

સંયોગી ભૂમિ (Isthmuses).

૧. કોરિન્થ(Corinth)—મોરીઆ દ્વીપકલ્પને ઉત્તર ગ્રીસ સાથે જોડે છે.

૨. પેરીકોપ (Perekop)—ક્રિમીઆ દ્વીપકલ્પને રશિઆ સાથે જોડેછે.

ભૂશિર (Capes).

૧. નોર્ડકિન (Nordkyn)
૨. ઉત્તર ભૂશિર (North Cape) } નોર્વેની ઉત્તરે.

૩. નેઝ (Naze)—નોર્વેની દક્ષિણે.

૪. સ્કો (Skaw)—ડેન્માર્કની ઉત્તરે.

૫. રાથ (Wrath)
૬. ડનેટહેડ (Dunnet Head) } સ્કોટલન્ડની ઉત્તરે.

૭. મેલિનહેડ (Malin Head)—આયરલંડની ઉત્તરે.

૮. ક્લિઅર (Clear)—આયરલન્ડની દક્ષિણે.

૯. લેન્ડસ એન્ડ (Land's End) } ઇંગલન્ડની નૈરૃત્ય
૧૦. લિઝર્ડ પોઇન્ટ (Lizard Point) } દિશાએ.
૧૧. લાહેગ (La Hague)—ફ્રાન્સની ઉત્તરે.
૧૨. ઓર્ટિગલ (Ortegal) } સ્પેનની વાયવ્ય દિશાએ.
૧૩. ફિનિસ્ટર (Finisterre) }
૧૪. રોકા (Rocca) } પોર્ટુગલની પશ્ચિમે.
૧૫. સેન્ટ વિન્સેન્ટ (St. Vincent) }
૧૬. ટ્રફાલગર (Trafalgar) } સ્પેનની દક્ષિણે.
૧૭. ટેરિફા (Tarifa) }
૧૮. સ્પાર્ટિવેન્ટો (Spartivento) } ઇટલીની દક્ષિણે.
૧૯. લ્યુકા (Leuca) }
૨૦. માતાપન (Matapan)—ગ્રીસની દક્ષિણે.

પર્વત—(Mountains).

૧. સ્કેન્ડિનેવિઅન આલ્પ્સ (Scandinavian Alps)-નોર્વેમાં.
ડોવરફીલ્ડ પાહાડ (Doverfield Mountains).
ક્રોલન પહાડ (Kiolen Mountains).

૨. ગ્રેમ્પિઅન પર્વત (The Grampians)—સ્કોટલન્ડમાં.
શિખર (Peak)—બેન નેવિસ (Ben Nevis).

૩. ચીવિઅટ ડુંગર (Cheviot Hills)—ઇંગલન્ડ અને સ્કોટલન્ડની વચ્ચે.

૪. પિરીનીઝ પર્વત (The Pyrenees)—ફ્રાન્સ અને સ્પેનની વચ્ચે.

૫. **એલ્પ્સ પર્વત** (The Alps)—ફ્રાન્સ, સ્વીતઝરલન્ડ, ઇટલિ, અને ઓસ્ટ્રીઆમાં.

શિખરો—**માઉન્ટ બ્લાં** (Mount Blanc).
માઉન્ટ રોઝા (Mount Ro-a).
ગ્રેટ સેન્ટ બરનાર્ડ (Great St. Bernard).
માઉન્ટ ગોથર્ડ (Mount Gothard).

૬. **એપીનાઇન્સ પર્વત** (The Apennines)—ઇટલિમાં.
૭. **કાર્પેથ્યન પર્વત** (Carpathian Mountains)-ઓસ્ટ્રિઆમા.
૮ **બાલ્કન પર્વત** (Balkan Mountains)—તરકીમાં.
૯. **પિન્ડસ પર્વત** (Pindus Mountains) —તરકી અને ગ્રીસમાં.
૧૦. **માઉન્ટ ઓલિમ્પસ** (Mount Olympus)—તરકીમાં.
૧૧. **માઉન્ટ પાર્નાસસ** (Mount Parnassus)—ગ્રીસમાં.
૧૨. **કોકેસસ પર્વત** (Caucasus Mountains)— રશિઆની દક્ષિણે.

શિખર—**માઉન્ટ અલબર્ઝ** (Mount Elburz).

૧૩. **યૂરલ પર્વત** (Ural Mountains)—રશિઆની પૂર્વે.

જ્વાળામુખી—(Volcanoes).

૧. **વીસૂવિઅસ** (Vesuvius)—ઇટલિમાં, નેપલ્સ શેહેરની પાસે.
૨. **એટના** (Etna)—સિસિલિમાં.
૩. **હેકલા** (Hecla)—આઇસલન્ડમાં.

સમુદ્ર તથા અખાત-(Seas, Gulfs & Bays).

૧. વ્હાઇટ સમુદ્ર (White Sea) ૨. આર્ચેનજલનો અખાત (Gulf of Archangel)	રશિઆની ઉત્તરે.

૩. બોથ્નિઆનો અખાત (Gulf of Bothnia)— સ્વીડન અને રશિઆની વચ્ચે.

૪. રાઇગાનો અખાત (Gulf of Riga) ૫. ફિનલન્ડનો અખાત (Gulf of Finland)	રશિઆની પશ્ચિમે.

૬. બાલ્ટિક સમુદ્ર (Baltic Sea)—સ્વીડનને રશિઆ તથા જર્મનિથી છૂટો પાડેછે.

૭. કેટીગેટ (Cattogat)—સ્વીડન અને ડેન્માર્કની વચ્ચે.

૮. સ્કેગર રેક (Skager Rack)—નોર્વે અને ડેન્માર્કની વચ્ચે.

૯. ઉત્તર સમુદ્ર અથવા જર્મન સાગર (North Sea or German Ocean)— ગ્રેટ બ્રિટન અને ખંડની વચ્ચે.

૧૦. ઝૂઇડરઝી (Zuider Zee)—હોલન્ડની ઉત્તરે.

૧૧. ઇંગ્લિશ ખાડી (English Channel)—ઇંગલન્ડ અને ફ્રાન્સની વચ્ચે.

૧૨. બ્રિસ્ટલ ખાડી (Bristol Channel)— ઇંગ્લન્ડની નૈરૂત્ય દિશાએ.

૧૩. સેન્ટ જયોર્જની ખાડી (St George's Channel) .... ૧૪. આઈરિશ સમુદ્ર(Irish Sea) .... ૧૫. ઉત્તર ખાડી (North Channel)	ગ્રેટ બ્રિટન અને આયરલન્ડની વચ્ચે.

૧૬. ફોર્થનો અખાત (Firth of Forth)-સ્કોટલન્ડની પૂર્વે.
૧૭. બિસ્કેનો અખાત (Bay of Biscay)—ફ્રાન્સની પશ્ચિમે અને સ્પેનની ઉત્તરે.
૧૮. ભૂમધ્ય સમુદ્ર (Mediterranean Sea)—યૂરોપની દક્ષિણે.
૧૯. લાયન્સનો અખાત (Gulf of Lyons)—ફ્રાન્સની દક્ષિણે.
૨૦. જીનોઆનો અખાત (Gulf of Genoa)— ઇટલિની વાયવ્ય દિશાએ.
૨૧. તેરેન્ટોનો અખાત (Gulf of Taranto)—ઇટલીની દક્ષિણે.
૨૨. એડ્રિએટિક સમુદ્ર (Adriatic Sea)—ઇટલી અને તરકીની વચ્ચે.
૨૩. વેનિસનો અખાત (Gulf of Venice)—ઇટલીની ઇશાન દિશાએ.
૨૪. આર્કિપેલેગો અથવા ઇજ્યન સમુદ્ર (Archipelago or the Ægean Sea)—તરકી અને ગ્રીસની પૂર્વે.
૨૫. ઇજાઇનાનો અખાત (Gulf of Egina)—ગ્રીસની પૂર્વે.
૨૬. સેલોનિકિનો અખાત (Gulf of Saloniki)—તરકીની પૂર્વે.
૨૭. મામોરા સમુદ્ર (Sea of Marmora)—તરકી-ઇન-યૂરોપ અને તરકી-ઇન-એશિઆની વચ્ચે.
૨૮. કાળો સમુદ્ર (Black Sea)—રશિઆ અને તરકી-ઇન-એશિઆની વચ્ચે.
૨૯. એઝોફનો સમુદ્ર (Sea of Azov)—રશિઆની દક્ષિણે.

સામુદ્રધુની—(Straits).

૧. સાઉન્ડ (The Sound)—સ્વીડન અને ઝીલન્ડની વચ્ચે.

૨. ગ્રેટ બેલ્ટ (Great Belt)—ઝીલન્ડ અને ફ્યુનનની વચ્ચે.
૩. લિટલ બેલ્ટ (Little Belt)—ફ્યુનન અને સ્લેસવિગ પ્રાંતની વચ્ચે.
(સ્લેસવિગ ડેન્માર્કની દક્ષિણે જર્મનિનો એક પ્રાંતછે).
૪. ડોવર (Dover)—ઇંગલન્ડ અને ફ્રાન્સની વચ્ચે.
૫. જિબ્રોલ્ટર (Gibraltar)—એટલાન્ટિક મહાસાગરને ભૂમધ્ય સમુદ્ર સાથે જોડેછે.
૬. બોનિફેશિઓ (Bonifacio)— કોર્સિકા અને સાર્ડિન્યાની વચ્ચે.
૭. મેસિના (Messina)—ઇટલિ અને સિસિલિની વચ્ચે.
૮. ઓટ્રેન્ટો (Otranto) —ઇટલિ અને તરકીની વચ્ચે.
૯. હેલેન્સપોન્ટ અથવા ડાર્ડનલ્સ (Hellespont or Dardanelles)—આર્કિપેલેગોને માર્મોરા સમુદ્ર સાથે જોડેછે.
૧૦. કોનસ્ટેન્ટિનોપલ અથવા બોસ્પરસ (Constantinople or Bosporus)—માર્મોરા સમુદ્રને કાળા સમુદ્ર સાથે જોડેછે.
૧૧. યેનિકલ (Yenikale)—કાળા સમુદ્રને એઝોફના સમુદ્ર સાથે જોડેછે.

સરોવર—(Lakes).

૧. કેસ્પિઅન સમુદ્ર (Caspian Sea)........	રશિઆમાં.
૨. લેડોગા (Ladoga)	
૩. ઓનીગા (Onega)........................	
૪. પીપસ (Peipus)	
૫. ઇલ્મન (Ilmen)	

૬. વેનર (Wener)..............................
૭. વેતર (Wetter).............................. } સ્વીદનમાં.
૮. મીલર (Mœlar) ....

૭. ઝુરિચ (Zurich) ....
૧૦. ન્યુશેતલ (Neuchatel) .... } સ્વીટ્ઝરલન્ડમાં.

૧૧. જીનીવા (Geneva)—સ્વિટ્ઝરલન્ડ અને ફ્રાન્સની વચ્ચે.

૧૨. કોનસ્ટન્સ (Constance)—સ્વિટ્ઝરલન્ડ અને જર્મનિની વચ્ચે.

૧૩. બેલેટન (Balaton)—ઓસ્ત્રિઆમાં.

કેસ્પિઅન સમુદ્ર દુનિયામાં સર્વથી મોટું ખારાં પાણીનું સરોવરછે.
લેડોગા યૂરોપમાં સર્વથી મોટું મીઠાં પાણીનું સરોવરછે.

નદી—(Rivers).

૧. દ્વાઇના (Dwina)—રશિઆની ઉત્તરે—આર્ચેનજળ અખાતને મળેછે.

બાલ્ટિક સમુદ્રને મળતી નદી.

૨. વિસ્ટુલા (Vistula)—રશિઆ અને જર્મનિમાં.
૩. ઓદર (Oder) જર્મનિમાં.

ઉત્તર સમુદ્ર અથવા જર્મન સાગરને મળતી નદી.

૪. એલ્બ (Elbe)—ઓસ્ત્રિઆ અને જર્મનિમાં.
નદ્યંતરગામિ (Tributary)—મોલ્ડો (Moldau).

૫. વીસર (Weser) ....
૬. એમ્સ (Ems) .... } જર્મનિમાં.

૭. ર્‍હાઇન (Rhine)—સ્વિત્ઝરલન્ડ, જર્મનિ, અને હોલન્ડમાં.

નદ્યંતરગામિ—૧. મોસેલ (Mosselle).

૨. મેન (Maine).

૮. મ્યુસ (Meuse)
૯. શેલ્ટ (Sheldt).... } ફ્રાન્સ, બેલજિઅમ, અને હોલન્ડમાં.

૧૦. ટેમ્સ (Thames)—ઇંગલન્ડની દક્ષિણે.

એટલાન્ટિક મહાસાગરને મળતી નદી.

૧૧. કલાઇડ (Clyde)—સ્કોટલન્ડની પશ્ચિમે.

૧૨. શેનન (Shannon)—આયરલન્ડની પશ્ચિમે.

૧૩. સીન (Seine)—ફ્રાન્સની ઉત્તરે—ઇંગ્લિશ ખાડીને મળેછે.

૧૪. લુઅોર(Loire)....
૧૫. ગેરોન (Garonne) } ફ્રાન્સની પશ્ચિમે—બિસ્કેના અખાતને મળેછે.

૧૬. ડૂરો (Douro)....................
૧૭. ટેગસ (Tagus) ....
૧૮. ગોડિઆના (Guadiana) } સ્પેન અને પોર્ટુગલમાં.

૧૯. ગોડલકિવવર (Guadalquiver)—સ્પેનની દક્ષિણે.

ભૂમધ્ય સમુદ્રને મળતી નદી.

૨૦. ઇબ્રો (Ebro)—સ્પેનની પૂર્વે.

૨૧. ર્‍હોન (Rhone)—ફ્રાન્સની દક્ષિણે—લાયન્સના અખાતને મળેછે.

નદ્યંતરગામિ—સોન (Saone).

૨૨. આર્નો (Arno)............
૨૩. તાઇબર (Tiber) .... } ઇટલિની પશ્ચિમે.

૨૪. પો (Po)—ઇટલિની ઉત્તરે—એડ્રિઍટિક સમુદ્રને મળેછે.

કાળા સમુદ્રને મળતી નદી.

૨૫. ડેન્યુબ (Danube)—જર્મનિ, ઓસ્ત્રિઆ, અને તરકીમાં.
૨૬. નીસ્તર (Dniester).... } રશિઆની નૈરૃત્ય દિશાએ.
૨૭. નીપર (Dnieper) .... }
૨૮. ડોન (Don)--રશિઆની દક્ષિણ—એઝોફના સમુદ્રને મળેછે.

કેસ્પિઅન સમુદ્રને મળતી નદી.

૨૯. યૂરલ (Ural) .... } રશિઆની પૂર્વે
૩૦. વોલ્ગા (Volga) .... }

યૂરોપની મોટી નદી અને તેમની લંબાઇ.

૧. વોલ્ગા....મૈલ	૨૨૨૬.	૪. ડોન....મૈલ	૧૦૫૦
૨. ડેન્યૂબ.... ,,	૧૮૮૨.	૫. દ્વાઇના ,,	૯૨૭
૩. નીપર...... ,,	૧૧૯૬.	૬. ર્‍હાઇન ,,	૭૪૦

મુખ્ય શેહેરો.

૧. ગ્રેટ બ્રિટન અને આયરલન્ડ.

(ઇંગલન્ડ).

૧. લન્દન (London)— ટેમ્સ નદીપર—બ્રિટિશ રાજ્યનું રાજ્ય-ધાનીનું શેહેર અને ઇંગલન્ડનું મુખ્ય બંદર. એ શેહેર દુનિયામાં સર્વથી મોટું, વસ્તીવાળું, અને દોલતમંદછે.

૨. **લિવરપુલ** (Liverpool) ૩. **બ્રિસ્ટલ** (Bristol)........ ૪. **હુલ** (Hull) .... ૫. **ન્યુકેસ્ટલ**(New-castle)	ઈંગલન્ડનાં મુખ્ય બંદરો.
૬. **કેન્ટરબરી** (Canterbury) ૭. **યોર્ક** (York)..................	ઈંગલન્ડના બે વડા ધર્મગુરૂના મથક.
૮. **ઓકસફર્ડ** (Oxford) .... ૯ **કેમ્બ્રિજ** (Cambridge)....	ઈંગલન્ડની પ્રખ્યાત પાઠશાળાના મથક.

૧૦. **મેન્ચેસ્ટર** (Manchester)—સુતર અને કાપડનાં મોટાં કારખાના માટે પ્રખ્યાત છે.

૧૧. **બાર્મિંગહામ** (Birmingham) .... ૧૨. **શેફીલ્ડ** (Sheffield)	છરી, કાંટા વગેરે લોખંડનો બીજો સામાન બનાવવાનાં કારખાના માટે પ્રખ્યાત છે.

૧૩. **લીડસ** (Leeds)—ઉનનાં કાપડના કારખાનાં માટે પ્રખ્યાત છે.

૧૪. **પોર્ટસમથ** (Portsmouth) ૧૫. **પ્લિમથ** (Plymouth)	નોકા સૈન્યનાં મુખ્ય મથક.
૧૬. **સાઉથેમ્પટન** (Southampton) ૧૭. **ડોવર** (Dover)	આગબોટમાંબેસીને દેશાવર આવ જાવ કરવાનાં બંદર.

(સ્કોટલન્ડ).

૧. **એડિનબરો** (Edinburgh)—ફોર્થના અખાતપર—સ્કોટલન્ડનું મુખ્ય શેહેર—પાઠશાળા માટે પ્રખ્યાત છે.

૨. **ગ્લેસગો** (Glasgow)--કલાઈડ નદીપર—સ્કોટલન્ડનું વેપાર

અને કારખાનાંનું મુખ્ય મથક—પાઠશાળા માટે પ્રખ્યાત છે.

૩. **એબરદીન** (Aberdeen)—કારખાના અને પાઠશાળા માટે પ્રખ્યાત છે.

(આયરલન્ડ).

૧. **ડબ્લિન** (Dublin)—લિફી નદીપર—આયરલન્ડનું મુખ્ય શેહેર—પાઠશાળા માટે પ્રખ્યાત છે.

૨. **બેલફાસ્ટ** (Belfast).

૩. **કોર્ક** (Cork.)

૪. **લિમરિક** (Limerick)—શેનન નદીપર.

---

૨. ફ્રાન્સ.

૧. **પેરિસ** (Paris)—સીન નદીપર—ફ્રાન્સની રાજધાની.—એ શેહેર દુનિયામાં સર્વથી સુંદર છે.

૨. **લાયન્સ** (Lyons)— ર્‌હોન અને સોન નદીના સંગમપર—રેશમના મોટાં કારખાનાં માટે પ્રખ્યાત છે.

૩. **મારસેલ્સ** (Marseilles) }
૪. **તુલોન** (Toulon) .... } ફ્રાન્સના મુખ્ય બંદરો.

૫. **બ્રેસ્ટ** (Brest).................. }
૬. **શેરબર્ગ** (Cherbourg).... } નોકા સૈન્યનાં મુખ્ય મથક.

૭. **નેન્ટ્સ** (Nantes)—લુઓર નદીપર.

૮. **બોરડો** (Bordeaux)—ગેરોન નદીપર—દ્રાક્ષનો દારૂ અહીં ઘણો બને છે.

૯. **તુલુસ** (Toulouse)—ગેરોન નદીપર.

૧૦. **રૂઅન** (Rouen)—સીન નદીપર.
૧૧. **કેલે** (Calais)—ઈંગલન્ડની ઘણું નજદીક આવેલું ફ્રાન્સનું બંદર.
૧૨. **એજૅશિયો** (Ajaccio)—કોર્સિકા ટાપુનું મુખ્ય શેહેર.

---

૩. સ્પેન.

૧. **મેદ્રિદ** (Madrid)—મેનઝેનરીસ નદીપર—સ્પેનની રાજધાની.
૨. **બારસીલોના** (Barcelona) } સ્પેનનાં મુખ્ય બંદર.
૩. **કેડિઝ** (Cadiz)................ }
૪. **ગ્રેનેડા** (Granada).
૫. **સેવિલ** (Seville).
૬. **તોલીડો** (Toledo).
૭. **સેરેગોસા** (Saragossa).
૮. **જિબ્રાલ્ટર** (Gibraltar)-અંગ્રેજોનો ઘણો મજબુત કિલ્લોછે.

---

૪. પોર્ટુગલ.

૧. **લિસ્બન**(Lisbon)—ટેગસ નદીપર—પોર્ટુગલની રાજધાની.
૨. **ઓપોર્ટો** (Oporto)—ડૂરો નદીપર—દ્રાક્ષનો દારૂ અહીં ઘણો બનેછે.
૩. **કોઇમ્બ્રા** (Coimbra)—પાઠશાળા માટે પ્રખ્યાતછે.

---

૫. બેલજિઅમ.

૧. **બ્રસલ્સ** (Brussels)—સેન નદીપર-બેલજિઅમની રાજધાની.

૨. વોતરલૂ (Waterloo)— આ ઠેકાણે ૧૮૧૫ માં ડયુક ઓફ વેલિંગટને નેપોલ્યન શેહેનશાહને હરાવ્યો.

૩. એન્ટવર્પ (Antwerp)—શેલ્ટ નદીપર--વેપારનું મુખ્ય મથક.

૪. લીજ (Liege).

૫. મેકલિન (Mechlin).

૬. ઘેન્ટ (Ghent).

૭. ઓસ્ટેન્ડ (Ostend).

---

૬. હોલન્ડ.

૧. એમસ્ટરડમ (Amsterdam)—ઝૂડરઝીપર—હોલન્ડની રાજધાની.

૨. હેગ (The Hague).

૩. રોતરદમ (Rotterdam)—મ્યુસ નદીપર.

૪. લીદન (Leyden).

---

૭. જર્મની.

૧. બર્લિન (Berlin)—સ્પ્રી નદીપર—જર્મનિની રાજધાની, અને પ્રશિઆનું મુખ્ય શેહેર.

૨. ડ્રેસ્દન (Dresden)—એલ્બ નદીપર—સેકસની પ્રાંતનું મુખ્ય શેહેર.

૩. મ્યુનિચ (Munich)—બવેરિઆ પ્રાંતનું મુખ્ય શેહેર.

૪. સ્ટટગાર્ટ (Stuttgart)—વર્તેમબર્ગ પ્રાંતનું મુખ્ય શેહેર.

૫. કારલ્સ્રુ (Carlsruhe)—બેદન પ્રાંતનું મુખ્ય શેહેર.

૬. બ્રેમન (Bremen)— વીસર નદીપર.. ...		સ્વતંત્ર શેહેરો, અને જર્મનિનાં મુખ્ય બંદરો.
૭. હેમ્બર્ગ (Hamburg)—એલ્બ નદીપર.		
૮. લ્યુબેક (Lubeck)—ત્રેવ નદીપર.........		
૯. બ્રેસ્લૉ (Breslau)......................		ઓદર નદીપર.
૧૦. સ્ટેટિન (Stettin)........................		

૧૧. ડેનત્ઝિગ (Dantzig)—વિસ્ટુલા નદીપર.

૧૨. મેગડીબર્ગ (Magdeburg)—એલ્બ નદીપર.

૧૩. ફ્રેંકફર્ટ (Frankfurt)—મેન નદીપર.

૧૪. મેત્ઝ (Metz)—મોસેલ નદીપર.

૧૫. કોલોન (Cologne)	ર્‌હાઇન નદીપર.
૧૬. સ્ત્રેસબર્ગ (Strassburg)	

૮. ડેનમાર્ક.

૧. કોપનહેગન (Copenhagen)—ઝીલન્ડ ટાપુમાં—ડેન્માર્કની રાજધાની.

૨. એલ્સિનોર (Elsinore)—ઝીલન્ડ ટાપુમાં.

૯. સ્વીદન અને નોર્વે.

૧. સ્ટોકહોમ (Stockholm)—મીલર સરોવર પાસે—સ્વીદનની રાજધાની.

૨. ક્રિસ્તીએનિયા (Christiania)—નોર્વેનું મુખ્ય શેહેર.

૩. કારલસ્ક્રોના (Karlscrona)	સ્વીદનમાં.
૪. ગોટેનબર્ગ (Gottenburg)	

૫. બર્ગન (Bergen)—નોર્વેમાં.

૧૦. રશિઆ.

૧. સેન્ટ પીટર્સબર્ગ (St. Petersburg)— નીવા નદીપર— રશિઆની રાજધાની.

૨. મોસ્કો (Moscow)—રશિઆની આગળી રાજધાની.

૩. વોરસો (Warsaw)— વિસ્ટુલા નદીપર—પોલન્ડનું મુખ્ય શેહેર.

૪. આર્ચેનજળ (Archangel)--દ્વાઇના નદીપર...	મુખ્ય બંદરો.
૫. આસ્ત્રાખાન (Astrakhan)—વોલ્ગા નદીપર..	
૬. રાઇગા (Riga)—ડયુના નદીપર	
૭. ઓદેસા (Odessa)—કાળા સમુદ્રના કાંઠાપર	

૮. સોવેસ્તોપોલ (Sevastopol)—ક્રિમીઆમાં.

---

૧૧. ઓસ્ત્રિઆ અને હંગારી.

૧. વીએના (Vienna)--ડેન્યુબ નદીપર-ઓસ્ત્રિઆની રાજધાની.

૨. પેસ્થ (Pesth)—હંગરીનું મુખ્ય શેહેર	ડેન્યુબ નદીપર.
૩. બુડા (Buda)	

૪. પ્રેગ (Prague)—મોલ્ડો નદીપર— બોહીમ્યા પ્રાંતનું મુખ્ય શેહેર.

૫. બ્રુન (Brunn)—મોરેવ્યા પ્રાંતનું મુખ્ય શેહેર.

૬. ઇન્સબ્રક (Innsbruck)-ઇન નદીપર—તિરલનું મુખ્ય શેહેર.

૭. ટ્રિએસ્ટ (Trieste)—એડ્રિએટિક સમુદ્રને કાંઠે મોટું બંદર.

---

૧૨. સ્વિટ્ઝરલન્ડ.

૧. બરન (Bern)—આર નદીપર—સ્વિટ્ઝરલન્ડની રાજધાની.
૨. જીનીવા (Geneva)—ર્‌હોન નદીપર.
૩. બેસલ (Basel)—ર્‌હાઇન નદીપર.
૪. ઝુરિચ (Zurich)—પાઠશાળા માટે પ્રખ્યાતછે.

---

૧૩. ઇટલિ.

૧. રોમ(Rome)— તાઇબર નદીપર— ઇટલિની રાજધાની—પ્રાચીનકાળનાં રોમન રાજ્યનું મુખ્ય શેહેર—રોમન કેથલિક ધર્મના વડા ધર્મગુરૂ (Pope) નું મથક— શોભાયમાન છબી અને બાહાવલાંને માટે પ્રસિદ્ધછે. એ શેહેર ઇ. સ. પૂર્વે ૭૫૩ માં વસ્યું હતું.
૨. નેપલ્સ (Naples)—ઇટલિનું સર્વથી મોટું શેહેર.
૩. ફ્લોરન્સ (Florence)—આર્નો નદીપર.
૪. મિલન (Milan)
૫. ટ્યુરિન (Turin)—પો નદીપર.
૬. જીનોઆ (Genoa)............ } ઇટલિનાં મુખ્ય બંદર.
૭. વેનીસ (Venice) .... } ઇટલિનાં મુખ્ય બંદર.
૮. લેગહોર્ન (Leghorn) .... } ઇટલિનાં મુખ્ય બંદર.
૯. બ્રિન્ડિસિ (Brindisi) .... } ઇટલિનાં મુખ્ય બંદર.
૧૦. પેલર્મો (Palermo)............ } સિસિલિમાં મુખ્ય શેહેર.
૧૧. મેસિના (Messina) .... } સિસિલિમાં મુખ્ય શેહેર.
૧૨. કાગ્લ્યારિ (Cagliari)—સાર્ડિન્યાનું મુખ્ય શેહેર.

૧૪. તરકી-ઇન-યૂરોપ.

૧. કૉનસ્ટૅન્ટિનોપલ (Constantinople)—બૉસ્પરસની સામુદ્રધુનીને કાંઠે—તરકી-ઇન-યૂરોપની રાજધાની—ઈ. સ. ૩૩૦ માં કૉનસ્ટૅન્ટાઈન શેહેનશાહે એ શેહેર વસાવ્યું હતું.

૨. એડ્રિએનોપલ (Adrianople).

૩. બેલગ્રેડ (Belgrade)—ડેન્યુબ અને સેવ નદીના સંગમપર—સરવિઆ પ્રાંતનું મુખ્ય શેહેર.

૪. બુચરેસ્ટ (Bucharest)—રોમાન્યા પ્રાંતનું મુખ્ય શેહેર.

---

૧૫. ગ્રીસ.

૧. એથન્સ (Athens)— ઈજાઈનાના અખાતને કાંઠે— ગ્રીસની રાજધાની.

૨. કોરિન્થ (Cornith).

૩. કોર્ફુ (Corfu)—આયોનિયન ટાપુમાંના એક કોર્ફુ ટાપુમાં.

યૂરોપની નદી અને તેપર આવેલાં શેહેર.

૧. દ્વાઈના—આર્ચેનજળ.

૨. ડ્યુના—રાઇગા.

૩. વિસ્તુલા—વૉરસો, ડેનઝ્રિગ.

૪. ઓદર—બ્રેસ્લો, સ્ટેટિન.

૫. એલ્બ—ડ્રેસ્દન, મેગડીબર્ગ, હેમ્બર્ગ..

મોલ્ડો—પ્રેગ.

સ્પ્રી—બર્લિન.

૬. વીસર—બ્રેમન.
૭. ર્‍હાઇન—બેસલ, સ્ટ્રેસબર્ગ, કોલોન.
મોસેલ—મેત્ઝ.
મેન—ફ્રેંકફર્ટ.
૮. મ્યુસ—લીજ, રોતરદમ.
૯. શેલ્ટ—ઘેન્ટ, એન્ટવર્પ.
૧૦. ટેમ્સ—લન્દન, ઓક્સફર્ડ.
૧૧. કલાઇડ—ગ્લેસ્ગો.
૧૨. મરસી—લિવરપૂલ.
૧૩. શેનન—લિમરિક.
૧૪. સીન—પેરિસ, રૂઅન.
૧૫. લુઓર—નેન્ત્સ.
૧૬. ગેરોન—તુલુસ, બોરડો.
૧૭. ડૂરો—ઓપોર્ટો.
૧૮. ટેગસ—તોલિડો, લિસ્બન.
મેનઝેનરીસ—મેડ્રિદ.
૧૯. ગોડલકિવર—સેવિલ.
૨૦. ઇબ્રો—સેરેગોસા.
૨૧. ર્‍હોન—જીનીવા.
ર્‍હોન અને સોનના સંગમપર—લાયન્સ.
૨૨. આર્નો—ફ્લોરન્સ.
૨૩. તાઇબર—રોમ.
૨૪. પો—ટ્યુરિન.

૨૫. ડેન્યુબ—વીએના, પ્રેસ્બર્ગ, બુડા, પેસ્થ.
ડેન્યુબ અને સેવ નદીના સંગમપર—બેલગ્રેડ.
ઇન—ઇન્સબ્રુક.

૨૬. વોલ્ગા—આસ્ત્રાખાન.

પ્રકરણ ૨ જું—આફ્રિકા.

આફ્રિકા ખંડ યૂરોપ કરતાં લગભગ ત્રણ ઘણો મોટો છે, પણ વિદ્યા હુનર, વેપાર, અને રાજદ્વારી બળમાં બધા ખંડથી ઉતરતો છે. એ ખંડનો મોટો ભાગ ઉષ્ણકટીબંધમાં આવેલો છે, તેથી એના કેટલાક ભાગોમાં તાપ ઘણોજ પડે છે. એના ઉત્તર અને દક્ષિણ ભાગો સમશીતોષ્ણ કટીબંધમાં આવેલા છે, તેથી ત્યાં કોઈ કોઈ વખતે સખત ઠંડી પડે છે. આફ્રિકાના ઉત્તર ભાગ સિવાય બાકીના બધા ભાગોમાં વરસાદ કેટલાક મહિના સુધી ઘણો પડેછે.

સીમા (Boundaries)—આફ્રિકા ખંડની ઉત્તરે **ભૂમધ્ય સમુદ્ર** (Mediterranean Sea) છે; પશ્ચિમે **એટલાન્ટિક મહાસાગર** (Atlantic Ocean) છે; દક્ષિણે **દક્ષિણ મહાસાગર** (Southern Ocean) છે; અને પૂર્વે **હિંદી મહાસાગર** (Indian Ocean), **રાતો સમુદ્ર** (Red Sea), અને **સ્વેઝની સંયોગીભૂમી** (Isthmus of Suez) છે.

આફ્રિકા ખંડ પૂર્વે સ્વેઝની સંયોગીભૂમિથી એશિઆ સાથે જોડાયલો છે. ભૂમધ્ય સમુદ્ર એને યૂરોપથી છુટો પાડે છે; અને એટલાન્ટિક મહાસાગર એને અમેરિકાથી છૂટો પાડે છે. આફ્રિકા ખંડની વચ્ચતામાં

વધતી લંબાઈ ૫૦૦૦ મેલ છે, અને પોહોળાઈ ૪૬૦૦ મેલ છે. એનું ક્ષેત્રફલ આસરે ૧,૧૦,૦૦,૦૦૦ ચોરસ મેલ છે.

દેશો.—(Countries).

(અ) ઉત્તર આફ્રિકા (Northern Africa).

૧. ઇજિપ્ત અથવા મિસર (Egypt)—એમાં ઇજિપ્ત, ન્યુબિઆ (Nubia) અને કોર્ડોફેન (Kordofan) પ્રાંતો સમાયલા છે.

૨. એબિસિનિઆ (Abyssinia).

૩. બાર્બરિ સંસ્થાન (Barbary States).

(૧) ત્રિપોલિ (Tripoli)-એમાં બાર્કા (Barca) અને ફેઝન (Fezzan) પ્રાંતો પણ સમાયલા છે.

(૨) ટ્યુનિસ (Tunis).

(૩) એલજીરિઆ (Algeria).

(૪) મોરોક્કો (Morocco).

૪. સહારા અથવા મોટું રણ (Sahara or the Great Desert).

(આ) પશ્ચિમ આફ્રિકા (Western Africa).

૫. સેનીગેમ્બિઆ (Senegambia).

૬. અપર ગીની (Upper Guinea).

(૧) સીએરા લીઓન (Sierra Leone)-બ્રિટિશ સંસ્થાન.

(૨) લાઇબીરિઆ (Liberia)
(૩) આશાન્તી (Ashantee) } દેશી રાજ્યો.
(૪) ડેહોમી (Dahomey)
(૫) ગોલ્ડ કોસ્ટ (Gold Coast) } એ કોસ્તાઓ ઉપર
(૬) સ્લેવ કોસ્ટ (Slave Coast) } બ્રિટિશ સંસ્થાનોછે.

૭. લોઅર ગીની (Lower Guinea).

(૧) કોંગો (Congo).
(૨) એંગોલા (Angola).
(૩) બેંગ્વેલા (Benguela).

(ઇ) મધ્ય આફ્રિકા (Central Africa).

૮. સૂદાન અથવા નિગ્રિશિઆ (Soudan or Nigritia).
૯. મોટા સરોવરોનો પ્રદેશ (Equatorial Regions or Regions of the Great Lakes).
૧૦. દક્ષિણ-મધ્ય આફ્રિકા (South Central Africa).

(ઉ) દક્ષિણ આફ્રિકા (Southern Africa).

૧૧. કેપ સંસ્થાન (Cape Colony).
૧૨. કાફ્રિરિઆ (Kaffraria).
૧૩. નેતલ (Natal).
૧૪. ઝૂલુ લેન્ડ (Zulu Land).
૧૫. ઓરેન્જ રિવર ફ્રી સ્ટેટ (Orange River Free State).
૧૬. ટ્રેન્સવાલ રીપબ્લિક (Transvaal Republic).

(એ) **પૂર્વ આફ્રિકા** (Eastern Africa).

૧૭. સોફાલા (Sofala).

૧૮. મોઝામ્બિક (Mozambique).

૧૯. ઝાન્ઝિબાર (Zanzibar).

૨૦. ગેલા દેશ (Gallas Country).

૨૧. સોમાલી દેશ (Somauli Country).

ઇજિપ્ત અને બાર્બરિ સંસ્થાનના લોકો ઘણાખરા આરબ જાતના છે, અને મુસલમાની ધર્મ પાળેછે. એબિસિનિઆના લોકો અશુદ્ધ રૂપમાં ખ્રિસ્તી ધર્મ પાળેછે. પશ્ચિમ અને મધ્ય આફ્રિકામાં હબસીઓની જુદી જુદી જાતો વસેછે, જેમાંની થોડીજ મુસલમાની ધર્મ પાળેછે; બાકી-ની સઘળી જાતના લોકો મૂર્ત્તિપૂજક છે. દક્ષિણ આફ્રિકામાં વલંદા અને કાફ્રર જાતના લોકો વસે છે. પૂર્વ આફ્રિકામાં આરબ અને કાફ્રર જાતના લોકો વસેછે.

ઇજિપ્તમાં એક મુસલમાન રાજા રાજ ચલાવેછે, જેને **ખીડીવ** (Khedive) કેહેછે, અને જે તરકીના સુલતાનનો માત્ર નામનો તાબેદાર છે. એબિસિનિઆના જુદા જુદા ભાગોમાં જુદા જુદા દેશી રાજા રાજ કરે છે. ત્રિપોલિ અને ટ્યુનિસમાં તરકીના સુલતાન તરફથી હાકેમો અમલ ચલાવેછે, જેઓને **બે** (Bey) કેહે છે. એલજીરિઆ ફ્રાન્સને તાબે છે; મોરોક્કોમાં એક મુસલમાન બાદશાહ રાજ કરેછે, જેને **સુલતાન** કેહેછે. સેનીગેમ્બિઆ, અપર ગીની, અને લોઅર ગીનીના જુદા જુદા ભાગોમાં હબસી રાજા રાજ ચલાવેછે. સેનીગેમ્બિઆમાં ફ્રેન્ચ, અંગ્રેજ અને ફીરંગી લોકોનાં સંસ્થાનો છે; અપર ગીનીમાં બ્રિટિશ સંસ્થાનોછે, અને લોઅર ગીનીમાં પોર્ટુગીસ સંસ્થાનો છે. સુદાનમાં મુસલમાન અને

હબસી રાજાઓ રાજ કરેછે. દક્ષિણ આફ્રિકામાં કેપ સંસ્થાન અને નેતલ ગ્રેટ બ્રિટનને તાબે છે; કાફ્રેરિઆ અને ઝુલુ લેન્ડમાં કાફર રાજાઓ રાજ ચલાવેછે; અને ઓરેન્જ રિવર ફ્રી સ્ટેટ અને ટ્રેન્સવાલ રીપબ્લિક વલંદા લોકનાં પ્રજાસત્તાક રાજ્ય છે. પૂર્વ આફ્રિકામાં સોફાલા અને મોઝમ્બિક પોર્ટુગલને તાબે છે. ઝાન્ઝીબારમાં એક આરબ રાજા રાજ કરેછે, જેને **સુલતાન** કહેછે. ગેલા અને સોમાલી લોકના દેશોમાં તેમજ મોટા સરોવરના પ્રદેશમાં અને દક્ષિણ મધ્ય આફ્રિકામાં જંગલી જાતો વસેછે.

દ્વીપ અથવા બેટ. (Islands).

એટલાન્ટિક મહાસાગર માહેલા બેટ.

૧. એઝોર્સ ટાપુ (Azores).
૨. મદીરા ટાપુ (Madeira Islands).
૩. કેનેરી ટાપુ (Canary Islands).
૪. કેપવર્ડ ટાપુ (Cape Verd Islands).
૫. ફર્નેન્ડોપો (Fernando Po).
૬. સેન્ટ તોમસ (St. Thomas).
૭. પ્રિન્સીસ ટાપુ (Princes Island).
૮. એનોબોન (Annobon)
૯. એસેનશન (Ascension).
૧૦. સેન્ટ હેલીના (St. Helena).

હિંદી મહાસાગર માહેલા બેટ.

૧. મેદેગેસ્કર (Madagascar).

૨ મોરિશિઅસ (Mauritius).

૩. બૂર્બોન (Bourbon).

૪. કોમોરો ટાપુ (Comoro Isles).

૫. સેશેલ ટાપુ (Seychelles).

૬. ઝાન્ઝિબાર (Zanzibar).

૭. સોકોત્રા (Socotra).

એઝોર્સ, મદીરા, કેપવર્ડ, સેન્ટ તામસ અને પ્રિન્સીસ ટાપુઓ પોર્તુગલને તાબેછે.

કેનેરી, ફર્નેન્ડો પો, અને એનોબોન ટાપુઓ સ્પેનને તાબે છે.

એસેનશન, સેન્ટ હેલીના, મોરિશિઅસ, અને સેશેલ ટાપુઓ ગ્રેટ બ્રિટનને તાબે છે.

મેડેગેસ્કર, કોમોરો, ઝાન્ઝિબાર, અને સોકોત્રા ટાપુઓ ત્યાના દેશી રાજાને તાબેછે.

સંયોગી ભૂમિ. (Isthmuses).

૧. સ્વેઝ (Suez)—આફ્રિકાને એશિઆ સાથે જોડેછે, અને ભૂમધ્ય અને રાતા સમુદ્રને છૂટા પાડેછે.

ભૂશિર. (Capes).

૧. બોન (Boñ)—ટ્યુનિસની ઉત્તરે.

૨. સ્પાર્તેલ (Spartel)—મોરોક્કોની ઉત્તરે.

૩. બ્લેન્કો (Blanco)—સહારાની પશ્ચિમે.
૪. વર્ડ (Verd)—સેનીગેમ્બિઆની પશ્ચિમે.
૫. લોપેઝ (Lopez)—લોઅર ગીનીનાં વાયવ્ય ખૂણામાં.
૬. નીગ્રો (Negro)—લોઅર ગીનીના નૈરૃત્ય ખૂણામાં.
૭. ગૂડહોપ (Cape of Good Hope)……. } કેપ કોલોનીનાં
૮. એગુલ્હાસ (Agulhas). …. …………… } નૈરૃત્ય ખુણામાં.
૯. ગ્વાર્ડાફુઈ (Guardafui)—સોમાલી દેશનાં ઈશાન ખૂણામાં.

પર્વત. (Mountains).

૧. એટલાસ (Atlas)—એલજીરિઆ અને મોરોક્કોમાં
૨. કોંગ પર્વત (Kong Mountains)— સૂદાન અને અપર ગીનીની વચ્ચે.
૩. માઉન્ટ એટલાન્ટિકા (Mount Atlantika)— સૂદાનમાં.
૪. કેમરૂન પર્વત (Camaroon Mountains)—અપર ગીનીના અગ્નિ ખૂણામાં.
૫. ન્યુવેલ્ડ પર્વત (Nieuveld Mountains) } કેપ કોલોનીમાં.
૬. તેબલ પર્વત (Table Mountains)…. } કેપ કોલોનીમાં.
૭. ડ્રેકનબર્ગ પર્વત (Drakenburg Mountains)-કેપ કોલોની, ઓરેન્જ રિવર ફ્રી સ્ટેટ અને ટ્રેન્સવાલ રીપબ્લિકની પૂર્વે.
૮. લ્યુપાતા પર્વત (Lupata Mountains)— સોફાલા અને મોઝામ્બિકની પશ્ચિમે.
૯. માઉન્ટ કીનિઆ (Mount Kenia)…. } મોટા સરોવરોના પ્રદેશમાં વિષુવવૃત્તની દક્ષિણે.
૧૦. માઉન્ટ કિલિમનજરો (Mount Kili-mandjaro)………………………… } મોટા સરોવરોના પ્રદેશમાં વિષુવવૃત્તની દક્ષિણે.

સમુદ્ર તથા અખાત.

(Seas, Gulfs & Bays).

૧. ભૂમધ્ય સમુદ્ર (Mediterranean Sea)-આફ્રિકાની ઉત્તરે.
૨. સિદ્રાનો અખાત (Gulf of Sidra)—ત્રિપોલિની ઉત્તરે.
૩. કેબીસનો અખાત (Gulf of Cabes)—ટ્યુનિસનાં અગ્નિખૂણામાં.

૪. ગીનીનો અખાત (Gulf of Guinea)........ } અપર ગીની-
૫. બેનિનનો ઉપસાગર (Bight of Benin)..... } ની દક્ષિણે.
૬. બિએફ્રાનો ઉપસાગર (Bight of Biafra) }
૭. તેબલ અખાત (Table Bay)....} કેપ કૉલોનીનાં નૈરૂત્ય
૮. ફૉલ્સ અખાત (False Bay)....} ખૂણામાં.
૯. એલગોઆ અખાત (Algoa Bay)—કેપ કૉલોનીની દક્ષિણે.
૧૦. દીલેગોઆ અખાત (Delagoa Bay)—ઝૂલુ લેન્ડનાં ઈશાન ખૂણામાં.

૧૧. મોઝામ્બિકની ખાડી (Mozambique Channel)—મેડેગેસ્કર અને મોઝામ્બિકની વચ્ચે.

૧૨. એદનનો અખાત (Gulf of Aden)} આફ્રિકા અને અરે-
૧૩. રાતો સમુદ્ર (Red Sea)................} બિઆની વચ્ચે.
૧૪. સ્વેઝનો અખાત (Gulf of Suez)—ઇજિપ્તનાં ઇશાન ખૂણામાં.

સામુદ્રધુની. (Straits).

૧. જિબ્રોલ્ટર (Gibraltar)—ભૂમધ્ય સમુદ્રને એટલાન્ટિક મહાસાગર સાથે જોડેછે, અને સ્પેન અને મોરોક્કોને છૂટા પાડે છે.

૨. બેબલમેન્ડેબ (Babelmandeb)—લાલ સમુદ્ર અને એદનના અખાતને જોડે છે, અને અરેબિઆ અને આફ્રિકાને છૂટા પાડેછે.

સરોવર. (Lakes).

૧. ચેદ (Tchad)—સૂદાનમાં.
૨. ડેમ્બીઆ (Dembea)—એબિસિનિઆમાં.
૩. વિક્ટોરિઆ નિએન્ઝા (Victoria Nyanza).. } મધ્ય આફ્રિકામાં.
૪. એલ્બર્ટ નિએન્ઝા (Albert Nyanza)........ }
૫. તેંગેનિકા (Tanganyka)........................... }
૬. બેંગ્વીઓલો (Bangweolo)....................... }
૭. લિન્કન (Lincoln) .... }
૮. નિએસા (Nyassa)........ } મોઝામ્બિકના પશ્ચિમે.
૯. શર્વા (Shirwa)............ }

નદી. (Rivers).

૧. નાઈલ (Nile)—વિક્ટોરિયા નિએન્ઝા સરોવરમાંથી નિકળીને મોટા સરોવરોનો પ્રદેશ, ન્યુબિઆ, એબિસિનિઆ, અને ઇજિપ્તમાં વેહેછે, અને ભૂમધ્ય સમુદ્રને મળે છે.

નદ્યંતરગામિ—૧. બ્લુ નાઇલ (Blue Nile)....................
૨. અત્બારા (Atbara)....

એબિસિનિઆના પર્વત-માંથી નિકળે છે.

નાઇલ નદી પૃથ્વીની સર્વથી લાંબી નદી ગણાય છે. એ નદીમાં દર વર્ષે એપ્રિલ મહિનામાં ઘણું કરીને એકજ દિવસે પાણી ચઢવા માડે છે, અને અકટોબર માસમાં પાણી ઓસરી જાય છે. પાણી દર વર્ષે એક સરખી ઉંચાઇએ ચઢે છે; અને એબિસિનિઆના ઉંચ્ચસમભૂ દેશ-માંથી માટી અને ઝાડપાલો રેલમાં ઘસડાઇ આવવાથી મિસર દેશને આઇતું ખાતર મળે છે, અને એ દેશ ઘણો ફળવંત બનેછે. મિસર દેશમાં વરસાદ મુદલ પડતો નથી; તેથી નાઇલ નદીની વાર્ષિક રેલ ખેતી-વાડીને સારૂં ઘણીજ ઉપયોગની થઇ પડે છે.

૨. સેનીગાલ (Senegal).........
૩. ગેમ્બિઆ (Gambia)......
૪. રીયોગ્રેન્ડ (Rio Grande)...

સેનીગેમ્બિઆમાં વેહેછે, અને એટલાન્ટિક મહાસાગરને મળે છે.

૫. નાઇજર, કવોરા, અથવા જોલિબા (Niger, Quorra, or Joliba)—કોંગ પર્વતમાંથી નિકળીને સૂદાન અને અપર ગીનીમાં વેહેછે, અને બેનિનના ઉપસાગરને મળેછે.

૬. કોંગો અથવા ઝેર (Congo or Zaire)....................
૭. કોએન્ઝા (Coanza)............

મધ્ય આફ્રિકા અને લોઅર ગીનીમાં વેહેછે, અને એટ-લાન્ટિક મહાસાગરને મળેછે.

૮. ઓરેન્જ અથવા ગેરીપ (Orange or Gariep)--કેપ કોલો-નિની ઉત્તરે વેહેછે, અને એટલાન્ટિક મહાસાગરને મળેછે.

નદ્યંતરગામિ—વાલ (Vaal).

૯. લિમ્પોપો (Limpopo)—ટ્રેન્સવાલ રીપબ્લિક અને સોફાલામાં વેહેછે, અને હિંદી મહાસાગરને મળેછે.

૧૦. ઝેમ્બેઝિ (Zambezi)—મધ્ય આફ્રિકા અને મોઝામ્બિકમાં વેહેછે, અને હિંદી મહાસાગરને મળેછે.

નદ્યંતરગામિ—૧. શિરે (Shire). ૨ ચોબ (Chobe).

૧૧. શેરિ (Shari)—સૂદાનમાં વેહેછે અને ચેદ સરોવરને મળેછે.

આફ્રિકાની મોટી નદી અને તેમની લંબાઈ.

૧. નાઈલ—૪૧૦૦ મૈલ.
૨. નાઈજર—૨૯૯૦ મૈલ.
૩. ઝેમ્બેઝિ—૧૩૯૪ મૈલ.
૪. સેનીગોલ—૧૩૯૪ મૈલ.

મુખ્ય શેહેરો—(Principal Towns).

(અ) ઉત્તર આફ્રિકા.

૧. ઇજિપ્ત અથવા મિસર.

૧. કેરો (Cairo)—નાઇલ નદીપર—ઇજિપ્તની રાજધાની. એ શેહેરની દક્ષિણે ઘિઝે નામના શેહેર આગળ **પિરેમિડ** (Pyramids) નામના અસલના વખતના મોટા મિનારા છે.

૨. **એલેકસાન્દ્રિઆ** (Alexandria)— ભૂમધ્ય સમુદ્રને કાંઠે મિસરનું મોટું બંદર.

૩. **રોસેતા (Rosetta)**............... ⎫ નાઇલ નદીનાં બે મુખ આ-
૪. **દેમિએતા (Damietta)** .... ⎭ ગળ આવેલાં છે.

૫. પોર્ત સઇદ (Port Said).... } સ્વેઝની નેહેરના બે છેડાપર
૬. સ્વેઝ (Suez) .... } આવેલાં છે.

(ન્યુબિઆ).

૭. ખરતુમ (Khartoum)—નાઇલ અને બ્લૂ નાઇલના સંગમ-પર—ન્યુબિઆનું મુખ્ય શેહેર.

૮. બર્બર (Berber)—નાઇલ અને અતબારાના સંગમપર.

૯. સેનર (Sennar)—બ્લૂ નાઇલપર.

૧૦. સ્વાકિમ (Suakim)—રાતા સમુદ્રને કાંઠે.

(કોર્ડોફન)

૧૧. એલ ઓબીદ (El Obeid)—કોર્ડોફનનું મુખ્ય શેહેર.

---

૨. એબિસિનિઆ.

૧. ગોન્દર (Gondar)—દેમ્બિઆ સરોવર પાસે—એબિસિનિઆનું મુખ્ય શેહેર.

૨. મસાવા (Mossawah)—રાતા સમુદ્રને કાંઠે બંદર.

૩. મગદલા (Magdala)—એક મજબુત ગઢ છે, જે ૧૮૬૮ માં અંગ્રેજોએ જીત્યો હતો.

---

૩. બાર્બરી સંસ્થાન.

૧. ત્રિપોલિ (Tripoli)—ભૂમધ્ય સમુદ્રને કાંઠે— ત્રિપોલિની રાજધાની.

૨. મૂરઝૂક (Mourzouk)—ફેઝન-પ્રાંતનું મુખ્ય શેહેર.

૩. **ટ્યુનિસ** (Tunis)--ભૂમધ્ય સમુદ્રને કાંઠે—ટ્યુનિસની રાજધાની—એ શેહેરની પાસે પ્રાચીનકાળનું પ્રખ્યાત **કાર્થેજ** (Carthage) શેહેર હતું.

૪. **એલજિઅર્સ** (Algiers)-ભૂમધ્ય સમુદ્રને કાંઠે-એલજીરિઆની રાજધાની.

૫. **કોનસ્ટેન્ટાઈન** (Constantine)—એલજીરિઆમાં.

૬. **મોરોક્કો** (Morocco)—મોરોક્કોની રાજધાની.

૭. **ફેઝ** (Fez) ....
૮. **સ્યુટા** (Ceuta) ....
૯. **તેન્જીર** (Tangier)
૧૦. **ટેટુઅન** (Tetuan)
} મોરોક્કોનાં મુખ્ય શેહેરો.

(આ) **પશ્ચિમ અફ્રિકા.**

૧. સેનિગેમ્બિઅા.

૧ **સેન્ટ લૂઈ** (St. Louis)—સેનીગોલ નદીનાં મુખ આગળ--સેનીગેમ્બિઆ માહેલાં ફ્રેન્ચ સંસ્થાનની રાજધાની.

૨. **બેથર્સ્ટ** (Bathurst)—ગેમ્બિઆ નદીનાં મુખ આગળ—સેનીગેમ્બિઆ માહેલાં બ્રિટિશ સંસ્થાનની રાજધાની.

---

૨. અપર ગીની.

૧ **ફ્રી તાઉન** (Free Town)-બ્રિટિશ સંસ્થાન **સિએરાલીઓન**ની રાજધાની.

૨. **મોન્રોવિઆ** (Monrovia)—**લાઈબીરિઆ** સંસ્થાનની રાજધાની.

૩. કૂમાસી (Coomassie)—આશાન્તી પ્રાંતની રાજધાની.
૪. એબોમી (Abomey)—દેહોમી પ્રાંતની રાજધાની.
૫. કેપ કોસ્ટ કેસ્ટલ (Cape Coast Castle)—ગોલ્ડ કોસ્તા ઉપરનાં બ્રિટિશ સંસ્થાનની રાજધાની.
૬. લેગોસ (Lagos)—સ્લેવ કોસ્તા ઉપરનાં બ્રિટિશ સંસ્થાનની રાજધાની.

૩. લોઅર ગીની.

૧. લોઅંગો (Loango) .... } કોંગો પ્રાંતનાં મુખ્ય
૨. સેન સેલ્વેદોર (San Salvador) } શેહેર.
૩. સેન્ટ પોલ-ડી-લોએન્ડા. (St. Paul de Loanda)—અંગોલા પ્રાંતનું મુખ્ય શેહેર.
૪. બેંગ્વેલા (Benguela)—બેંગ્વેલા પ્રાંતનું મુખ્ય શેહેર.

(૪) મધ્ય આફ્રિકા.

સૂદાન અથવા નિગ્રિશિઆ.

૧. સેગો (Sego)........................ }
૨. તિમ્બકતુ (Timbuctoo)............ } નાઇજર નદીને કાંઠે.
૩. બૂસા (Boussa) .... }
૪. સોકતુ (Sockatu).
૫. કૂકા (Kouka)—ચેદ સરોવર પાસે.

(૬) દક્ષિણ આફ્રિકા.

૧. કેપ તાઉન (Cape Town)—કેપ કોલોનિની રાજધાની.

૨. બતરવર્થ (Butterworth)—કાફ્રેરિઆની રાજધાની.
૩. પીતર મેરિત્ઝબર્ગ (Pietermaritzberg)— નેતલની રાજધાની.
૪. દર્બાન (Durban)—નેતલનું બંદર.
૫. બ્લોમફોન્તીન (Bloemfontein)—ઓરેન્જ રિવર ફ્રી સ્ટેટની રાજધાની.
૬. પ્રીતોરિઆ (Preteria)—ટ્રેન્સવાલ રીપબ્લિકની રાજધાની.

(એ) પૂર્વ આફ્રિકા.

૧. સોફાલા —(Sofala)—સોફાલાની રાજધાની.
૨. મોઝામ્બિક (Mozambiqe)—મોઝામ્બિકની રાજધાની.
૩. ઝાન્ઝિબાર અથવા જંગબાર—(Zanzibar)—ઝાન્ઝિબારની રાજધાની.
૪. બર્બેરા (Berbera).... } સોમાલી દેશનાં બંદર.
૫. ઝેલા (Zeylah)........ }

આફ્રિકાના ટાપુનાં મુખ્ય શેહેર.

૧. જેમ્સ તાઉન (James Town)—સેન્ટ હેલિના ટાપુનું મુખ્ય શેહેર.
૨. તાનાનારીવો (Tananarivo)—મેદેગેસ્કરનું મુખ્ય શેહેર.
૩. પોર્ત લૂઇ (Port Louis)—મોરિશિઅસનું મુખ્ય શેહેર.
૪. સેન્ટ દેનિસ (St. Denis)—બુર્બોનનું મુખ્ય શેહેર.

આફ્રિકાની નદી અને તેપર આવેલાં શેહેર.

૧. નાઇલ—કેરો, રોસેતા, દેમિએતા.

બ્લુ નાઈલ—સેનર.

નાઇલ અને બ્લુ નાઈલના સંગમપર—ખરતુમ.
નાઈલ અને અતબારાના સંગમપર—બર્બર.

૨. સેનીગોલ—સેન્ટ લુઈ.
૩. ગેમ્બિઆ—બેથર્સ્ટ.
૪. નાઇજર—સેગો, તિમ્બકતુ, બૂસા.
૫. લિમ્પોપો—પ્રીતોરિઆ.

પ્રકરણ ૩ જું—અમેરિકા.

અમેરિકા ખંડ પૃથ્વીના પશ્ચિમ ગોળાર્ધમાં આવેલો છે. એને નવી દુનિયા કહેછે, કારણ કે ૧૪૯૨ માં કોલમ્બસે એ ખંડ શોધી કાઢયો તે અગાઉ એ જૂની દુનિયાના લોકને જણાયલો હતો નહી. એ ખંડ ઉત્તર ધ્રુવથી તે લગભગ દક્ષિણ ધ્રુવવૃત્ત સુધી લંબાયલો છે, તેટલા માટે એમાં હવાના સઘળી જાતના ફેરફારો માલમ પડેછે. એનો ઉત્તર ભાગ શીત કટીબંધમાં આવેલો છે, તેથી ત્યાં ઠંડી ઘણી સખત પડેછે, અને કેટલા એક ભાગો સદા બરફથી ઢંકાયલા રહેછે. એ ખંડનો મધ્ય ભાગ ઉષ્ણ કટીબંધમાં આવેલો હોવાથી ત્યાંના દેશોની હવા ઘણી ગરમ છે; બાકીના અમેરિકાના ભાગો સમશીતોષ્ણ કટીબંધમાં છે, તેથી ત્યાં અતિશય ઠંડી નથી તેમ અતિશય ગરમી પણ પડતી નથી.

અમેરિકા ખંડને બ્હેરિંગની સામુદ્રધુની એશિઆથી છૂટો પાડેછે; અને એટલાન્ટિક મહાસાગર એ ખંડને યૂરોપ અને આફ્રિકાથી છૂટે પાડેછે. અમેરિકા ખંડ વિસ્તારમાં એશિઆ કરતાં નાનો છે. એની વ-

ત્તામાં વચ્ચી લંબાઇ ૯૫૦૦ મૈલ છે, અને પોહોળાઈ ૩૮૦૦ મૈલ છે. એનું ક્ષેત્રફળ (Area) આસરે ૧,૬૦,૦૦,૦૦૦ ચોરસ મૈલ છે.

અમેરિકા ખંડના બે મોટા ભાગો છે. ૧. ઉત્તર અમેરિકા (North America); ૨. દક્ષિણ અમેરિકા (South America). એ બે ભાગો એક સાકડા જમીનના કકડાથી જોડાયલા છે, જેને **પનામાની સંયોગી ભૂમિ** કેહેછે.

પ્રકરણ ૪ થું—ઉત્તર અમેરિકા.

સીમા (Boundaries).

ઉત્તર અમેરિકા ખંડની ઉત્તરે **આર્ટિક** મહાસાગર (Arctic Ocean) છે; પશ્ચિમે **બ્હેરિંગની** સામુદ્રધુની (Behring Straits), અને **પેસિફિક** મહાસાગર (Pacific Ocean) છે; દક્ષિણે **પેસિફિક** મહાસાગર (Pacific Ocean) અને **પનામાની** સંયોગીભૂમી (Isthmus of Panama) છે; પૂર્વે **કેરિબ્બીઅન** સમુદ્ર (Caribbean Sea), **મેક્સિકોનો** અખાત (Gulf of Mexico), અને **એટલાન્ટિક** મહાસાગર (Atlantic Ocean) છે.

દેશો (Countries).

૧. બ્રિટિશ અમેરિકા અથવા ડુમિનિઅન ઓફ કેનેડા (British America or Dominion of Canada).

(૧) ઓન્તેરિઓ અથવા અપર કેનેડા (Ontario or Upper Canada).

(૨) કવીબેક અથવા લોઅર કેનેડા (Quebec or Lower Canada).

(૩) ન્યુ બ્રન્સવિક (New Brunswick).

(૪) નોવા સ્કોશિઆ (Nova Scotia).

કેપ બ્રિટન બેટ (Cape Breton) સહિત.

(૫) પ્રિન્સ એડ્વર્ડ બેટ (Prince Edward Island).

(૬) મેનિતોબા (Manitoba).

(૭) બ્રિટિશ કોલમ્બિઆ (British Columbia).

વેન્કૂવર બેટ (Vancouver Island) સહિત.

(૮) હડસન બે તેરિતરી (Hudson Bay Territory).

રૂપર્ટ્સ લેન્ડ (Rupert's Land). } સહિત.
લેબ્રેડોર (Labrador). .... }

૨. યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ (United States).

એલાસ્કા (Alaska) સહિત.

૩. મેક્સિકો (Mexico).

૪. સેન્ટ્રલ અમેરિકા (Central America).

(૧) ગોતીમાલા (Guatemala).

(૨) બેલાઇઝ (Belize or British Honduras).

(૩) હોન્ડુરાસ (Honduras).

(૪) સેન સેલ્વેડોર (San Salvador).

(૫) નિકારાગ્વા (Nicaragua).

(૬) કોસ્તા રીકા (Costa Rica).

કોલમ્બસે અમેરિકા ખંડની શોધ કરી તે વખતે એ ખંડમાં

ઇનડયન નામની ઘણી જંગલી જાતો વસતી હતી. ત્યાર પછી ધીમે ધીમે યૂરોપનાં કેટલાંક દેશના લોકોએ ત્યાં જઇને જૂદા જૂદા પ્રાંતો વસાવ્યા. ઉત્તરે અંગ્રેજ અને ફ્રેન્ચ લોકોએ સંસ્થાનો સ્થાપ્યાં; અને મધ્ય અને દક્ષિણ ભાગમાં સ્પેનિઅર્ડ અને પોર્ટુગીસ લોકો વસ્યા. જેમ જેમ યૂરોપીઅન લોકો એ ખંડના જૂદા જૂદા ભાગોમાં આગળ વધતા ગયા તેમ તેમ અસલી જાતોનો નાશ થતો ચાલ્યો, અને તેમની સંખ્યાં ઓછી થતી ગઇ; હાલ ત્યાંની અસલી જાતના ઘણા થોડા લોકો જોવામાં આવે છે.

બ્રિટિશ અમેરિકા અને **યુનાઇટેડ સ્ટેટસ** દેશો ઘણું કરીને અંગ્રેજોએ વસાવ્યા હતા, તેથી ત્યાંના લોકો અંગ્રેજી ભાષા બોલે છે, અને ખ્રિસ્તી ધર્મનો **પ્રોટેસ્ટંટ** પંથ પાળે છે. **મેકિસકો** અને **સેન્ટ્રલ અમેરિકાના** પ્રાંતો સ્પેનિઅર્ડ લોકોએ વસાવ્યા હતા, તેથી ત્યાંના લોક સ્પેનિશ ભાષા બોલેછે, અને તેઓ સઘળા **રોમન કેથલિક** છે.

બ્રિટિશ અમેરિકાનો આખો દેશ ગ્રેટ બ્રિટનને તાબે છે. ગ્રેટ બ્રિટનનાં મહારાણી તરફથી એક સૂબો એ દેશમાં અમલ ચલાવેછે. **યુનાઇટેડ સ્ટેટસ** અને **મેકિસકોમાં** પ્રજા સત્તાક રાજ્ય છે. **સેન્ટ્રલ અમેરિકામાં બેલાઇઝ** સિવાય સઘળા પ્રાંતોમાં પ્રજાસત્તાક રાજ્ય છે. **બેલાઇઝ** ગ્રેટ બ્રિટનને તાબે છે.

દ્વીપ અથવા બેટ (Islands).

આર્ટિક મહાસાગર માહેલા બેટ.

૧. પેરિ ટાપુ (Parry Islands).

(૧) પ્રિન્સ પેટ્રિક (Prince Patrick).

(૨) મેલ્વિલ (Melville).
(૩) બેથર્સ્ટ (Bathurst).
૨. બેંકસ લેન્ડ (Banks Land).
૩. પ્રિન્સ એલ્બર્ટ લેન્ડ (Prince (Albert Land).
૪. નાર્થ ડેવન (North Devon).
૫. કોકબરન (Cockburn).
૬. સાઉથેમ્પટન (Southampton)—હડસન અખાતમાં.

(આ સઘળા બેટો ગ્રેટ બ્રિટનને તાબેછે).

પેસિફિક મહાસાગર માહેલા બેટ.

૧. એલ્યુશિઅન ટાપુ (Aleutian Islands) ૨. સિત્કા (Sitka) .... ૩. પ્રિન્સ ઓફ વેલ્સ બેટ (Prince of Wales Island)	યુનાઇટેડ સ્ટેટ-સને તાબે છે.
૪. કવીન શાર્લોટ ટાપુ (Queen Charlotte Islands).............. ૫. વેન્કૂવર (Vancouver)............	ગ્રેટ બ્રિટનને તાબેછે

એટલાન્ટિક મહાસાગર માહેલા બેટ.

૧. ગ્રીનલન્ડ (Greenland).
૨. આઇસલન્ડ (Iceland).
૩. ન્યુફાઉનલન્ડ (Newfoundland).
૪. ઓન્તિકોસ્તી (Anticosti).
૫. પ્રિન્સ એડ્વર્ડ બેટ (Prince Edward Island).

૬. કેપ બ્રિટન (Cape Breton).
૭. લોંગ બેટ (Long Island).
૮. બર્મુદાસ ટાપુ (Bermudas).
૯. વેસ્ત ઇન્ડયા ટાપુ (West India Islands).

(૧) બહામા ટાપુ (Bahama Islands).
ગ્રેટ બહામા (Great Bahama).
ન્યુ પ્રોવિદન્સ (New Providence).

(૨) ગ્રેટર એન્તિલીસ (Greater Antilles).
કયુબા (Cuba).
જેમેકા (Jamaica).
હેતિ (Hayti or San Domingo).
પોર્તો રીકો (Puerto Rico).

(૩) લેસર એન્તિલીસ (Lesser Antilles).
ગોડલૂપ (Guadaloupe).
માર્તિનીક (Martinique).
બાર્બેદોસ (Barbadoes).
ગ્રેનેડા (Grenada).
ત્રિનિદાદ (Trinidad).

(ગ્રીનલન્ડ અને આઇસલન્ડ ડેન લોકોના તાબામાં છે. લોંગ બેટ યુનાઇટેડ સ્ટેટસને તાબે છે. હેતિ સ્વતંત્ર પ્રજાસત્તાક રાજ્ય છે. ગોડલૂપ અને માર્તિનીક ફ્રેન્ચ લોકના તાબામાં છે. કયુબા અને પોર્તોરીકો સ્પેનને તાબેછે. બાકીના સઘળા બેટો અંગ્રેજોના તાબામાંછે.)

દ્વીપકલ્પ (Peninsulas).

૧. મેલવિલ (Melville)—બ્રિટિશ અમેરીકાની ઉત્તરે.
૨. લેબ્રેડોર (Labrador)—બ્રિટિશ અમેરીકાની પૂર્વે.
૩. નોવાસ્કોશિઆ (Nova Scotia)—બ્રિટિશ અમેરીકાની અગ્નિ દિશાએ.
૪. ફ્લોરિડા (Florida)—યુનાઇટેડ સ્ટેટસની અગ્નિ દિશાએ.
૫. યૂકાતાન(Yucatan)—મેકિસકોની અગ્નિ દિશાએ.
૬. લોઅર કેલિફોર્નિઆ (Lower California)—મેકિસકોની પશ્ચિમે.
૭. એલાસ્કા (Alaska)—યુનાઇટેડ સ્ટેટસના એલાસ્કા પ્રાંતની પશ્ચિમે.

ભૂશિર (Capes).

૧. બેરો પોઇન્ટ (Barrow Point)
૨. પ્રિન્સ ઓફ વેલ્સ (Prince of Wales)................................ } એલાસ્કાની ઉત્તરે.

૩. ફ્લેતરિ (Flattery)—યુનાઇટેડ સ્ટેટસનાં વાયવ્ય ખૂણામાં.
૪. સેન્ટ લૂકાસ (St. Lucas)—લોઅર કેલિફોર્નિઆની દક્ષિણે.
૫. કેતોચી (Catoche)—યૂકાતાનની ઉત્તરે.
૬. સેબલ (Sable)—ફ્લોરિડાની દક્ષિણે.
૭. હેતરેસ (Hatteras)—યુનાઇટેડ સ્ટેટસની પૂર્વે.
૮. કોડ (Cod)—યુનાઇટેડ સ્ટેટસનીઇશાન દિશાએ.
૯. સેબલ (Sable)—નોવાસ્કોશિઆની દક્ષિણે.
૧૦. રેસ (Race)—ન્યુફાઉનલન્ડની દક્ષિણે.

૧૧. ચાર્લ્સ (Charles)........	બ્રિટિશ અમેરિકાની પૂર્વે.
૧૨. ચડલી (Chudleigh)....	

૧૩. ફેરવેલ (Farewell)—ગ્રીનલન્ડની દક્ષિણે.

પર્વત (Mountains)

૧. રાકી પર્વત (Rocky Mountains)....બ્રિટિશ અમેરિકા અને યુનાઇટેડ સ્ટેટસની પશ્ચિમે.

શિખરા—૧. માઉન્ટ હુકર (Mount Hooker).

૨. માઉન્ટ બ્રાઉન (Mount Brown).

૨. માઉન્ટ સેન્ટ એલિઆસ (Mount St. Elias)...................	એલાસ્કામાં.
૩. માઉન્ટ ફેરવેધર (Mount Fairweather)	

૪. એલીગની પર્વત (Alleghany Mountains)—યુનાઇટેડ સ્ટેટસની પૂર્વે.

૫. સીએરા માદ્રે (Sierra Madre)—મેક્સિકોમાં.

સમુદ્ર તથા અખાત.

(Seas, Gulfs & Bays).

૧. બેફિન અખાત (Baffin Bay)—ગ્રીનલન્ડની વાયવ્ય દિશાએ.

૨. હડસન અખાત (Hudson Bay)....	બ્રિટિશ અમેરિકાની ઉત્તરે.
૩. જેમ્સ અખાત (James Bay).......	

૪. સેન્ટ લૉરેન્સનો અખાત (Gulf of St. Lawrence)—ન્યુ બ્રન્સવિક અને ન્યુફાઉનલન્ડની વચ્ચે.

૫. ફન્ડીનો અખાત (Bay of Fundy)—ન્યુ બ્રન્સવિક અને નોવા સ્કોશિઆની વચ્ચે.

૬. ચેસપીક અખાત (Chesapeak Bay)—યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સની પૂર્વે.

૭. મેક્સિકોનો અખાત (Gulf of Mexico)—યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સની દક્ષિણે.

૮. કેમ્પીચી અખાત (Campeachy Bay)—મેક્સિકોની અગ્નિ દિશાએ.

૯. હોન્ડુરાસનો અખાત (Bay of Honduras)—સેન્ટ્રલ અમેરીકાની ઉત્તરે

૧૦ કેરિબીઅન સમુદ્ર (Caribbean Sea)—વેસ્ટઈન્ડયા ટાપુ અને દક્ષિણ અમેરિકાની વચ્ચે.

૧૧. કેલિફોર્નિઆનો અખાત (Gulf of California)—મેક્સિકોની પશ્ચિમે.

૧૨. સેન ફ્રાન્સિસ્કોનો અખાત (Bay of San Francisco)—યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સની પશ્ચિમે.

૧૨. જયોર્જિઆનો અખાત (Gulf of Georgia)—વેન્કૂવર બેટ અને બ્રિટિશ કોલમ્બિઆની વચ્ચે.

સામુદ્રધુની (Straits).

૧. ડેવિસ સ્ટ્રેટ (Davis Strait) બેફિન અખાતને એટલાન્ટિક મહાસાગર સાથે જોડે છે.

૨. **હુડસન સ્ટ્રેટ** (Hudson Strait)—હડસન અખાતને એટલાન્ટિક મહાસાગર સાથે જોડે છે.

૩. **બેલાઇલ સ્ટ્રેટ** (Belle Isle Strait)—ન્યુફાઉનલન્ડ અને લેબ્રેડોરની વચ્ચે.

૪. **ફ્લોરિદા ખાડી** (Florida Channel)—યુનાઇટેડ સ્ટેટ-સ અને બ્હામા ટાપુની વચ્ચે.

૫. **યૂકાતાન ખાડી** (Yucatan Channel)—યૂકાતાન અને ક્યુબા બેટની વચ્ચે.

૬. **જુએન-ડી-ફ્યુકા સ્ટ્રેટ** (Straits of Juan-de Fuca)-યુનાઇટેડ સ્ટેટસ અને વેન્કૂવર બેટની વચ્ચે.

૭. **કવીન શાર્લોટ સાઉન્ડ** (Queen Charlotte Sound)-વેન્કૂવર બેટ અને બ્રિટિશ કોલમ્બિઆની વચ્ચે.

૮. **બ્હેરિંગ સ્ટ્રેટ** (Behring Strait)—ઉત્તર અમેરિકા અને એશિઆની વચ્ચે.

સરોવર (Lakes).

૧. **ગ્રેટ બેર** (Great Bear)	બ્રિટિશ અમેરિકામાં.
૨. **ગ્રેટ સ્લેવ** (Great Slave)........	
૩. **એથબાસ્કા** (Athabasca)	
૪. **વિનિપેગ** (Winnipeg)	
૫. **સુપીરિઅર** (Superior)	બ્રિટિશ અમેરિકા અને યુનાઇટેડ સ્ટેટસની વચ્ચે.
૬. **હ્યુરોન** (Huron)	
૭. **સેન્ટ કલેર** (St. Clair).	
૮. **ઇરી** (Erie)............................	
૯ **ઓન્તેરિઓ** (Ontario).	

૧૦. મિશિગન (Michigan)............ }
૧૧. ગ્રેટ સોલ્ટ લેક (Great Salt Lake) } યુનાઇટેડ સ્ટેટસમાં.
૧૨. નિકારાગ્વા (Nicaragua)—સેન્ટ્રલ અમેરિકામાં.
(સુપિરિઅર અમેરિકામાં સર્વથી મોટો સરોવર છે).

નદી. (Rivers).

૧. મેકનઝી (Mackenzie) }
૨. કોપરમાઇન (Coppermine) .... }
૩ ગ્રેટ ફિશ અથવા બેક નદી (Great Fish or Back River) .... } બ્રિટિશ અમેરિકામાં વહેછે, અને આર્ટિક મહાસાગરને મળેછે.

૪. સેસ્કેચ્યવેન (Saskatchewan)—રોકી પર્વતમાંથી નિકળીને બ્રિટિશ અમેરિકામાં વેહે છે, અને વીનીપેગ સરોવરને મળેછે.

૫. સેન્ટ લોરેન્સ (St. Lawrence)—અપર અને લોઅર કેનેડામાં વેહેછે, અને સેન્ટ લોરેન્સના અખાતને મળેછે.

નદ્યંતરગામી—ઓતાવા (Ottawa).

૬. હડસન (Hudson)—યુનાઇટેડ સ્ટેટસનાં ઇશાન કોણમાં વેહે છે, અને એટલાન્ટિક મહાસાગરને મળેછે.

૭. મિસીસીપિ (Mississippi)—યુનાઇટેડ સ્ટેટસમાં વેહે છે, અને મેકસિકોના અખાતને મળેછે.

નદ્યંતરગામિ—૧. મિઝૂરિ (Missouri).
૨. આર્કેનસાસ (Arkansas).

૩. રેડ રિવર (Red River).
૪. ઇલિનોઇ (Illinois)
૫. ઓહીઓ (Ohio).

૮. રીઓ ગ્રેન્ડ અથવા રીઓ બ્રાવો-ડેલ-નોર્ટ (Rio Grande or Rio Bravo-del-Norte)—યુનાઇટેડ સ્ટેટસમાં રોકી પર્વતમાંથી નિકળીને, મેકસિકો અને યુનાઇટેડ સ્ટેટસના તેકસસ (Texas) પ્રાંતને છૂટા પાડે છે, અને મેકસિકોના અખાતને મળે છે.

૯. રીઓ કોલોરેડો (Rio Colorado)—યુનાઇટેડ સ્ટેટસનાં નૈરૂત્ય કોણમાં વેહે છે, અને કેલિફોર્નિઆના અખાતને મળેછે.

૧૦. કોલમ્બિઆ અથવા ઓરેગોન (Columbia or Oregon)—રોકી પર્વતમાંથી નિકળીને બ્રિટિશ કોલમ્બિઆ અને યુનાઇટેડ સ્ટેટસમાં વેહેછે, અને પેસિફિક મહાસાગરને મળે છે.

૧૧. ફ્રેસર (Fraser)—રોકી પર્વતમાંથી નિકળીને બ્રિટિશ કોલમ્બિઆમાં વેહેછે, અને જ્યોર્જિઆના અખાતને મળે છે.

૧૨. યુકોન (Yucon)— બ્રિટિશ અમેરિકા અને એલાસ્કામાં વેહેછે, અને પેસિફિક મહાસાગરને મળેછે.

ઉત્તર અમેરિકાની મોટી નદી અને તેમની લંબાઇ.

	મૈલ.		મૈલ.
૧. મિસીસીપિ	૪૦૩૬.	૩. રીયોગ્રેન્ડ	૧૮૬૭.
૨. મેકનઝી	૨૧૧૬.	૪. કોલમ્બિઆ	૧૨૦૦.

મુખ્ય શેહેરો (Principal Towns).

બ્રિટિશ અમેરિકા અથવા દુમિનિઅન ઓફ કેનેદા.

૧. ઓત્તાવા (Ottàwà)—અપર કેનેદામાં—ઓત્તાવા નદીપર—બ્રિટિશ અમેરિકાની રાજધાની.

૨. તોરોન્તો (Toronto) .... }
૩. કિંગસ્ટન (Kingston).... } અપર કેનેદામાં-ઓન્તેરીઓ સરોવરને કાંઠે.

૪. મોન્ટ્રીલ (Montreal).... }
૫. ક્વીબેક (Quebec)........ } લોઅર કેનેદામાં—સેન્ટ લોરેન્સ નદીપર.

૬. ફ્રેદરિકટન (Frederickton).... }
૭. સેન્ટ જોન (St. John)............ } ન્યુ બ્રન્સવિકમાં.

૮. હેલિફેક્સ (Halifax)—નોવાસ્કોશિઆમાં.

૯. શાર્લોટ તાઉન (Charlotte Town)-પ્રિન્સ એદ્વર્ડ બેટમાં.

૧૦. ફ્રોર્ટ ગેરી (Fort Garry)—મેનિતોબામાં.

૧૧. ન્યુ વેસ્ટ મિન્સ્ટર (New Westminster)—બ્રિટિશ કોલમ્બિઆમાં—ફ્રેસર નદીપર.

૧૨. ફ્રોર્ટ યોર્ક (Fort York)—હદસન બે તરિતરિમાં—હદસન અખાતને કાંઠે.

યુનાઇટેડ સ્ટેટસ.

૧. વોશિંગટન (Washington)—પોતોમેક નદીપર--યુનાઇટેડ સ્ટેટસની રાજધાની.

૨. ન્યુયોર્ક (New York)—હડસન નદીપર –અમેરિકાનું સર્વથી મોટું શેહેર.........	એટલાન્ટિક મહાસાગરના કિનારાપર-યુનાઇટેડ સ્ટેટસનાં મુખ્ય વેપારનાં બંદરો.
૩. બ્રુકલિન (Brooklyn)—લોંગબેટમાં.....	
૪. બોસ્ટન (Boston).........................	
૫. ફિલેડેલ્ફિઆ (Philadelphia)........	
૬. બાલ્ટિમોર (Baltimore)................	

૭. ન્યુ ઓર્લીઅન્સ (New Orleans)—મિસીસીપિ નદીનાં મુખ આગળ—એ શેહેરમાં રૂ અને ખાંડનો બોહોળો વેપાર ચાલે છે.

૮. સેન્ટ લુઈ (St. Louis)—મિઝુરિ નદીપર.

૯. શિકેગો (Chicago)—મિશિગન સરોવરને કાંઠે.

૧૦. સેન ફ્રાન્સિસ્કો (San Francisco)—પેસિફિક મહાસાગરના કિનારાપર મુખ્ય વેપારનું બંદર.

૧૧. ન્યુઆર્ચેનજળ (New Archangel)—સિત્કા બેટમાં—એલાસ્કાનું મુખ્ય શેહેર.

મેકસિકો.

૧. મેકસિકો. (Mexico)—મેકસિકોની રાજધાની.

૨. વેરાક્રુસ (Vera Cruz).....	મેકસિકોના અખાતના કિનારાપર મુખ્ય બંદરો.
૩. તેમ્પિકો (Tampico)........	

૪. એકેપુલ્કો (Acapulco)—પેસિફિક મહાસાગરના કિનારાપર મુખ્ય બંદર.

૫. કેમ્પીચી (Campeachy)—યૂકાતાનનું મુખ્ય બંદર.

સેન્ટ્રલ અમેરિકા.

૧. ન્યુ ગોતીમાલા (New Guatemala)—ગોતીમાલાનું મુખ્ય શેહેર.

૨. બેલાઇઝ (Belize)—બેલાઇઝ અથવા બ્રિટિશ હોન્ડુરાસનું મુખ્ય શેહેર.

૩. કોમાયાગ્વા (Comayagua)—હોન્ડુરાસનું મુખ્ય શેહેર.

૪. સેન સેલવેદોર (San Salvador)—સેન સેલવેદોરનું મુખ્ય શેહેર.

૫ માનાગ્વા (Managua)—નિકારાગ્વાનું મુખ્ય શેહેર.

૬. સેન જોસે (San Jose)—કોસ્તારીકાનું મુખ્ય શેહેર.

ઉત્તર અમેરિકાના ટાપુનાં મુખ્ય શેહેર.

૧. સેન્ટ જોન્સ (St. John's)—ન્યુફાઉનલન્ડનું મુખ્ય શેહેર.

૨. સિદની (Sydney)—કેપ બ્રિટન બેટનું મુખ્ય શેહેર.

૩. નેસો (Nassau)—બહામા ટાપુઓનું મુખ્ય શેહેર—ન્યુ પ્રોવિદન્સ બેટમાં.

૪. હાવાના (H.vanna)—કયુબા બેટનું મુખ્ય શેહેર.

૫. પોર્તો પ્રિન્સ (Port-au-Prince)-હેતિ બેટનું મુખ્ય શેહેર.

૬. સેન જુઆન (San Juan)—પોર્તોરીકો બેટનું મુખ્ય શેહેર.

૭. કિંગસ્ટન (Kingston)—જેમેકા બેટનું મુખ્ય શેહેર.

૮. વિક્ટોરિઆ (Victoria)—વેન્કૂવર બેટનું મુખ્ય શેહેર.

ઉત્તર અમેરિકાની નદી અને તેપર આવેલાં શેહેરો.

૧. સેન્ટ લોરેન્સ—મોન્ટ્રીલ, કવીબેક.
   ઓતાવા—ઓતાવા.

૨. હુદસન—ન્યુ યોર્ક, એલબની.

૩. મિસીસીપિ—ન્યુ ઓર્લીઅન્સ.
   મિસૂરિ—સેન્ટ લૂઇ.
   ઓહીઓ—સિનસિનેતિ, લૂઇવિલ.

૪. ફ્રેસર—ન્યુ વેસ્તમિન્સ્ટર.

પ્રકરણ ૫ મું—દક્ષિણ અમેરીકા.

સીમા (Boundaries).

દક્ષિણ અમેરિકાની ઉત્તરે કેરિબ્બીયન સમુદ્ર (Caribbean Sea) છે; પશ્ચિમે પેસિફિક મહાસાગર (Pacific Ocean) છે; દક્ષિણે દક્ષિણ મહાસાગર (Southern Ocean) છે; પૂર્વે એટલાન્ટિક મહાસાગર (Atlantic Ocean) છે.

દેશો (Countries).

૧. કોલમ્બિઆ (Columbia).
૨. વેનેઝવીલા (Venezuela).
૩. ગાયના (Guiana).

બ્રિટિશ ગાયના (British Guiana).
ડચ ગાયના (Dutch Guiana).
ફ્રેન્ચ ગાયના (French Guiana).

૪. બ્રેઝિલ (Brazil).
૫. ઇક્વેદોર (Ecquador).
૬. પીરૂ (Peru).
૭. બોલિવિઆ (Bolivia).
૮. ચિલી (Chile).
૯. લાપ્લાતા અથવા આર્જેન્ટાઇન રીપબ્લિક (LaPlata or the Argentine Republic).
૧૦. પેરેગ્વે (Paraguay).
૧૧. યુરૂગ્વે (Uruguay).
૧૨. પેતેગોનિઆ (Patagonia).

બ્રેઝિલ, ગાયના અને પેતેગોનિઆ સિવાય દક્ષિણ અમેરિકાના બીજા સઘળા દેશોમાં પ્રજાસત્તાક રાજ્ય છે. એ દેશો ઘણું કરીને સ્પેનિઅર્ડ લોકોએ પેહેલાં જીત્યાં અને વસાવ્યાં હતાં, માટે ત્યાં ઘણું કરીને સ્પેનિશ ભાષા બોલાય છે, અને લોકો ખ્રિસ્તિ ધર્મનો રોમન કેથલિક પંથ પાળેછે. બ્રેઝિલ દેશમાં એક બાદશાહ અમલ ચલાવેછે. ત્યાંની ભાષા પોર્ટુગીસ છે, અને ધર્મ રોમન કેથલિક છે. ગાયનાના ત્રણ ભાગો અંગ્રેજ, ફ્રેન્ચ અને વલંદા લોકના તાબામાં છે. પેતેગોનિઆમાં જંગલી લોકો વસે છે, અને ત્યાં કોઇ મુકરર રાજ્ય નથી; પણ ચિલી અને લાપ્લાતા એ બન્ને દેશ એ પર દાવો કરે છે.

દ્વીપ અથવા બેટ (Islands)

૧. મેરેજો (Marajo)—બ્રેઝિલની ઉત્તરે—એમેઝોન નદીનાં મુખ આગળ.

૨. ફોકલન્ડ ટાપુ (Falkland Islands)—પેતગોનિઆની પૂર્વે.

૩. તેરા-ડેલ-ફ્યુગો (Tierra-del-Fuego)
૪. કેપ હોરન બેટ (Cape Horn Island)
૫. સ્ટેટન (Staten Island)..............
} પેતગોનિઆની દક્ષિણે.

૬. વેલિંગટન (Wellington)....
૭. ચિલોએ (Chiloe)................
} પેતગોનિઆની પશ્ચિમે.

૮. જુએન ફરનેન્ડીસ (Juan Fernandez)—ચિલીની પશ્ચિમે.

૯. ચિન્ચા ટાપુ (Chincha Islands)—પીરૂની પશ્ચિમે.

૧૦. ગેલેપેગોસ (Galapagos Isles)—ઇક્વેદોરની પશ્ચિમે.

મેરેજો બેટ બ્રેઝીલને તાબે છે. **ફોકલન્ડ ટાપુ** અંગ્રેજ લોકના તાબામાં છે. **જુએન ફરનેન્ડીસ** ચિલીને તાબે છે. **ચિન્ચા** ટાપુ પીરૂને તાબે છે. ગેલેપેગોસ ટાપુ ઇક્વેદોરને તાબે છે. બાકીના બેટો પેતગોનિઆમાં સમાયલા છે.

સંયોગી ભૂમી (Isthmuses).

૧. પનામા અથવા ડેરિઅન(Panama or Darien)—ઉત્તર અને દક્ષિણ અમેરિકાને જોડે છે, અને એટલાન્ટિક અને પેસિફિક મહાસાગરને જૂદા પાડે છે.

ભૂશિર (Capes).

૧. ગેલિનાસ પોઇન્ટ (Gallinas Point)—કોલમ્બિઆની ઉત્તરે.

૨. સેન્ટ રોક (St. Roque)—બ્રેઝિલની ઇશાનદિશાએ.

૩. ફ્રીઓ (Frio)—બ્રેઝિલની અગ્નિ દિશાએ.

૪. હોરન (Horn)—કેપ હોરન બેટની દક્ષિણે.

પર્વત (Mountains).

૧. એન્ડીસ પર્વત (Andes Mountains)—દક્ષિણ અમેરિકાના પશ્ચિમ કિનારાની સમાંતર, પનામાની સંયોગી ભૂમિથી મેગલનની સામુદ્રધુની સુધી લંબાયલો છે.

શિખર—૧. એકોન્કેગ્વા (Aconcagua)—ચિલીમાં—અમેરિકાનો સર્વથી ઉંચો પહાડ.

૨. ઇલીમાની (Illimani)....
૩. સોરાતા (Sorata)...........
} બોલિવિઆમાં.

૪. કોતોપેકસી (Cotopaxi)
૫. ચિમબોરેઝો (Chimborazo).....................
} ઇકવેદોરમાં

સમુદ્ર તથા અખાત.

(Seas, Gulfs & Bays).

૧. ડેરિઅનનો અખાત (Gulf of Darien)—કોલમ્બિઆની ઉત્તરે.

૨. વેનેઝ્વીલાનો અખાત (Gulf of Venezuela)—વેનેઝ્-
વીલાની ઉત્તરે.
૩. એમેઝોનની ખાડી (Estuary of the Amazon)—
બ્રેઝિલની ઇશાન દિશાએ.
૪. ઓલસેન્ટસ અખાત (All Saints Bay)-બ્રેઝિલની પૂર્વે.
૫. રાયો-ડી-જેનીરોનો અખાત (Bay of Rio-de-Janei-
ro)—બ્રેઝિલની અગ્નિ દિશાએ.
૬. લાપ્લાતાની ખાડી (Estuary of the La Plata)—લા-
પ્લાતા અને યુરૂગ્વેની વચ્ચે.
૭. ગાયાકીલનો અખાત (Gulf of Guayaquil)—ઇકવેદોરની
પશ્ચિમે.
૮. પનામાનો અખાત (Bay of Panama)—પનામાની સંયો-
ગીભૂમીની દક્ષિણે.

સામુદ્રધુની (Straits).

૧. મેગલન (Magellan)—પેતેગોનિઆ અને તેરા-ડેલ-ફ્યુગોને
છૂટા પાડે છે, અને એટલાન્ટિક અને પેસિફિક મહાસાગરને
જોડે છે.
૨. લી મેર (Le Maire)—તેરા-ડેલ-ફ્યુગો અને સ્ટેટન બેટની
વચ્ચે.

સરોવર (Lakes).

૧. મેરેકીબો (Maracaybo)—વેનેઝવીલામાં.

૨. પેતોસ (Patos)—બ્રેઝિલમાં.
૩. તિતિકાકા (Titicaca)—પીરૂ અને બોલિવિઆમાં.

નદી (Rivers).

૧. મેગ્ડલીના (Magdalena)—એન્ડીસ પર્વતમાંથી નિકળીને કોલમ્બિઆમાં વેહેછે, અને કેરિબીઅન સમુદ્રને મળેછે.

એટલાન્ટિક મહાસાગરને મળતી નદી.

૨. ઓરિનોકો (Orinoco)—વેનેઝવીલામાં વેહેછે.
૩. એસેકીબો (Essequibo)—બ્રિટિશ ગાયનામાં વેહેછે.
૪. સુરિનેમ (Surinam)—ડચ ગાયનામાં વેહેછે.
૫. એમેઝોન અથવા મેરેનોન (Amazon or Maranon)—એન્ડીસ પર્વતમાંથી નિકળીને પીરૂ અને બ્રેઝિલમાં વેહે છે.

નદ્યંતરગામિ—૧. રાયો નીગ્રો (Rio Negro).
૨. મદિરા (Madeira).
૩. તેપેજોસ (Tapajos).

૬. તોકેન્ટિન્સ (Tocantins)................ } બ્રેઝિલમાં વેહેછે.
૭. સેન ફ્રાન્સિસ્કો (San Francisco).... }

૮.-પેરેના (Parana)—બ્રેઝિલ, પેરેગ્વે અને લાપ્લાતામાં વેહેછે.
નદ્યંતરગામિ—૧. પેરેગ્વે (Paraguay).

૯. યુરૂગ્વે (Uruguay)—બ્રેઝિલમાંથી નિકળીને યુરેગ્વે અને લાપ્લાતાને છૂટા પાડેછે.

દક્ષિણ અમેરિકાની મોટી નદી અને તેમની લંબાઈ.

	મેલ.		મેલ.
૧. એમેઝોન	૩૬૩૫.	૩. સેન ફ્રાન્સિસ્કો	૧૬૮૦
૨. પેરેના	૨૪૦૦.	૪. ઓરિનોકો	૧૫૦૦

મુખ્ય શેહેરો (Principal Towns).

૧. કોલમ્બિયા.....૧. બોગોતા (Bogota)—રાજધાની.

૨. કાર્તેજીના (Cartagena)
૩. પનામા (Panama)........
૪. એસ્પિનવોલ (Aspinwall)........ } મુખ્ય બંદરો.

વેનેઝ્વીલા............૧. કેરેકેસ (Caracas)—રાજધાની.

૨. મેરેકીબો (Maracaybo)—મેરેકીબો સરોવરને કાંઠે.

૩. (અ) બ્રિટિશ ગાયના ૧. જયોર્જ તાઉન (George Town)—રાજધાની.
(આ) ડચ ગાયના ૨. પેરેમેરિબો (Paramaribo)—રાજધાની.
(ઇ) ફ્રેન્ચ ગાયના ૩. કાયેન (Cayenne)-રાજધાની.

૪. બ્રેઝિલ............૧. રાયો-ડી-જેનીરો (Rio-de-Janeiro)—રાજધાની.

૨. બાહીઆ અથવા સેન સેલ્વેદોર (Bahia or San Salvador)............ } મુખ્ય બંદરો.
૩. રેસિફિ અથવા પર્નેમ્બૂકો (Recife or Pernambuco) ....

૫. ઈક્વેદોર..........૧. કીતો (Quito)—રાજધાની.
૨. ગાયાકીલ (Guayaquil)--મુખ્ય બંદર.

૬. પીરૂ..............૧. લીમા (Lima)—રાજધાની.
૨. કાલાવ (Callao)......... } મુખ્ય બંદરો.
૩. ત્રકિસલો (Truxillo)....
૪. કુઝ્કો (Cuzco)—પીરૂની અસલી રાજધાની.

૭. બોલિવિઆ......૧. ચુકીસાકા અથવા સુકર (Chuquisaca or Sucre)—રાજધાની.
૨. ઓરૂરો (Oruro).
૩. લાપાઝ (La Paz).
૪. પોતોસી (Potosi)—એ શેહેર પાસે રૂપાંની ખાણો છે.

૮. ચિલી............ ૧. સેન્તીઆગો (Santiago)—રાજધાની.
૨. વાલ્પારિસો (Valpariso)-મુખ્ય બંદર.

૯. આર્જેન્ટાઇન રીપબ્લિક ૧. બ્યુએનોસ એરીસ (Buenos Ayres)—રાજધાની.
૨. પેરેના (Parana)—પેરેના નદીપર.

૧૦. પેરેગ્વે .... ૧. **એસનશન** (Asuncion)—રાજધાની —પેરેગ્વે નદીપર.

૧૧. યુરૂગ્વે .... ૧. **મોન્ટી વિદીઓ** (Monte Video)—રાજધાની.

૧૨. પેતેગોનિઆ....૧. **પન્તા એરિનાસ** (Punta Arenas)- પેતેગોનીઆનું એક વસ્તીવાળું ગામડું

પ્રકરણ ૬ ઠું—ઓશીએન્યા.

ઓશીએન્યા એ પૃથ્વીનો છઠો ભાગ છે, અને પેસિફિક મહાસાગર માહેલા સંખ્યા બંધ ટાપુઓને બનેલોછે. એના ચાર વિભાગ છે.

૧. **ઓસ્ત્રલએશિઆ** (Australasia).

૨. **મેલેશિઆ** (Malaysia).

૩. **માઇક્રોનીશિઆ** (Micronesia).

૪. **પોલિનીશિઆ** (Polynesia).

---

૧. ઓસ્ત્રલએશિઆના મુખ્ય બેટો અને શેહેરો.

૧. **ઓસ્ત્રેલિઆ** (Australia)—દુનિયાનો સર્વથી મોટો બેટ.

(૧) **ક્વીન્સલન્ડ** (Queensland)—**બ્રિસ્બેન** (Brisbane)—રાજધાની.

(૨) **ન્યુ સાઉથ વેલ્સ** (New South Wales)—**સિદની** (Sidney)—રાજધાની.

(૩) **વિક્ટોરિઆ** (Victoria)—**મેલેબોરન** (Melbourne)—રાજધાની.

(૪) દક્ષિણ ઓસ્ટ્રેલિઆ (South Australia)—એ-
દીલેડ (Adelaide)—રાજધાની.

(૫) પશ્ચિમ ઓસ્ટ્રેલિઆ (West Australia)—પર્થ
(Perth)—રાજધાની.

૨. તેસમેનિઆ (Tasmania)—હોબર્ટ ટાઉન (Hobart
Town)—રાજધાની.

૩ ન્યુ ઝીલન્ડ ટાપુ (New Zealand Isles)—વેલિંગટન
(Wellington)—રાજધાની.

૪. ન્યુ ગીની (New Guinea).

ઓસ્ટ્રેલિઆ, તેસમેનિઆ, અને ન્યુ ઝીલન્ડ અંગ્રેજ
લોકના તાબામાં છે.

---

૨. મેલેશિઆના મુખ્ય બેટો અને શેહેરો.

૧. સુમાત્રા (Sumatra)-બેનકુલન (Bencoolen)-રાજધાની.

૨. જાવા (Java)—બતેવિઆ (Batavia)—રાજધાની.

૩. બોર્નિઓ (Borneo).

૪. સિલીબીસ (Celebes)—મેકેસર (Macassar)-રાજધાની.

૫. મોલક્કાસ (Moluccas)—એમ્બોયના બેટ (Amboyna)
—રાજધાની.

૬. ફિલિપાઇન ટાપુ (Philippine Isles)—મનિલા (Ma-
nilla)—રાજધાની.

ફિલિપાઇન ટાપુ સ્પેનિઅર્ડ લોકના તાબામાં છે. બાકીના બેટો સઘળા વલંદા લોકના તાબામાં છે; પણ બોર્નિઓનો ઉત્તર ભાગ અંગ્રેજોના તાબામાં છે.

૩. માઈક્રોનીશિઆ.

આ ભાગના મુખ્ય ટાપુઓ **લેડ્રોન ટાપુ** (Ladronne Isles), અને **સેન્ડ્વિચ ટાપુ** (Sandwich Isles) છે.

૪. પોલિનીશિઆ.

આ ભાગના મુખ્ય દ્વીપો **ફીજી ટાપુ** (Feejee Isles), **ફ્રેન્ડલી** ટાપુ (Friendly Isles), અને **સોસાયટી** ટાપુ (Society Isles) છે.

પ્રકરણ ૭ મું.

દુનિયા માહેલા બ્રિટિશ મુલકો અને સંસ્થાનો.

(યૂરોપ).

૧. **બ્રિટિશ દ્વીપો** (British Isles)—ગ્રેટ બ્રિટન, આયરલન્ડ, શેતલંડ ટાપુ, ઓર્કની ટાપુ, હેબ્રિડીસ ટાપુ, મેન, એંગલસી, વાઈત, સિલિ ટાપુ, ચેનલ ટાપુ, અને હેલ્ગોલન્ડ.

૨. જિબ્રાલ્ટર. ૩. માલ્ટા. ૪. ગોઝો.

(એશિયા).

૧. ઈન્ડયા (બરમા અને પડોસના ટાપુ સહીત).

૨. સીલોન (Ceylon)

૩. **સ્ટ્રેટસ સંસ્થાન** (Straits Settlements):—**પીનાંગ** (Penang), **પ્રિન્સ ઓફ વેલ્સ** બેટ, (Prince of Wales Island), **વેલેસ્લી** પ્રાંત (Province We-

llesley), મલાકકા (Malacca)—અને સિંગાપોર (Singapore).

૪. હોંગકોંગ (Hongkong).

૫. એદન (Aden).

૬. સાઇપ્રસ (Cyprus).

(આફ્રિકા.)

૧. પશ્ચિમ આફ્રિકાનાં સંસ્થાનો (West Africa Settlements)—સીએરા લીઓન, ગેમ્બિઆ, કેપ કોસ્ત કેસ્ટલ, લેગોસ, અને એલમિના.

૧. એસેનશન બેટ. ૩. સેન્ટ હેલીના બેટ.

૪. કેપ કેલોની. ૫. નેટલ.

૬. મોરિશિઅસ બેટ. ૭. સેશેલ ટાપુ.

(ઉત્તર અમેરિકા).

૧. બ્રિટિશ અમેરિકા અથવા ડુમિનિઅન ઓફ કેનેડા.

૨. પેરિ ટાપુ. ૩. બેં કસલેન્ડ.

૪. પ્રિન્સ એલ્બર્ટ લેન્ડ. ૫. નોર્થ હેવન.

૬. કોકબરન. ૭. સાઉથેમ્પટન.

૮. કમ્બરલેન્ડ. ૯. એન્તિ કોસ્તિ.

૧૦. ન્યુફાઉનલેન્ડ. ૧૧. બર્મુદાસ.

૧૨. બહામા ટાપુ. ૧૩. જમેકા.

૧૪. વરજિન ટાપુ. ૧૫. બાર્બુદા.

૧૬. એન્ટિગ્વા. ૧૭. દોમિનિકા.

૧૮. બાર્બેડોસ. ૧૯. ગ્રેનેડા.
૨૦. ત્રિનિદાદ. ૨૧. ક્વીન શાર્લોટ ટાપુ.
૨૨. બેલાઇઝ સંસ્થાન.

(દક્ષિણ અમેરિકા.)

૧. બ્રિટિશ ગાયના. ૨. ફૉકલન્ડ ટાપુ.

(ઓશીએન્યા.)

૧. ઓસ્ટ્રેલિઆ. ૨. તેસ્મેનિઆ.
૩. ન્યુ ઝીલન્ડ ટાપુ. ૪. ફીજી ટાપુ.
૫. નોર્ફોક બેટ. ૬. ઓકલન્ડ ટાપુ.

પ્રકરણ ૮ મું.

૧. પૃથ્વીના ઊંચા પાહાડો.

૧. ગવરિશંકર (Gowrishunkar)- ૨૯૦૦૦ ફુટ .... ૨. દવલાગિરિ (Dowlagiri)-૨૮૦૦૦ ફુટ	હિંદુસ્થાનમાં હિમાલય પર્વતનાં શિખરો.

૩. એકોન્કેગ્વા (Aconcagua) ૨૩૯૦૦ ફુટ—દક્ષિણ અમેરિકામાં એન્ડીસ પર્વતનું શિખર.

૪. દમાવંદ (Demavand)—૨૧૫૦૦ ફુટ—એશિયામાં અલબર્ઝ પર્વતનું શિખર.

૫. ચિમ્બોરેઝો (Chimborazo) ૨૧૪૦૦ ફુટ........................ ૬. સોરાતા (Sorata)—૨૧૩૦૦ ફુટ.	દક્ષિણ અમેરિકામાં એન્ડીસ પર્વતનાં શિખરો.

૭. કીનિઆ (Kenia)—૨૦૦૦૦ ફુટ.
૮. કિલિમનજરો (Kilimanjaro) ૨૦૦૦૦ ફુટ .... } આફ્રિકામાં.

૯. કોતોપેક્સિ (Cotopaxi)—૧૮૪૦૦ ફુટ—દક્ષિણ અમેરિકામાં એન્ડીસ પર્વતનું શિખર.

૧૦. અલબર્ઝ (Elburz)—૧૮૦૦૦ ફુટ—એશિઆમાં કોકેસસ પર્વતનું શિખર.

૧૧. સેન્ટ એલિઆસ (St. Elias)—૧૭૮૦૦ ફુટ—ઉત્તર અમેરિકામાં.

૧૨. એરેરેત (Ararat)—૧૭૨૦૦ ફુટ—એશિઆમાં.

૧૩. માઉન્ટ બ્રાઉન (Mount Brown)—૧૬૦૦૦ ફુટ—ઉત્તર અમેરિકામાં.

૧૪. માઉન્ટ બ્લાં (Mount Blanc)—૧૫૮૦૦ ફુટ ....
૧૫. માઉન્ટ રોઝા (Mount Rosa)—૧૫૩૦૦ ફુટ........................ } યૂરોપના એલ્પ્સ પર્વતનાં શિખરો.

૧૬. માઉન્ટ ફેરવેધર (Mount Fairweather)—૧૪૮૦૦ ફુટ—ઉત્તર અમેરિકામાં.

---

૨. પૃથ્વીની મોટી નદીઓ.

૧. નાઇલ (Nile)—૪૧૦૦ મેલ—આફ્રિકામાં.

૨. મિસીસીપિ (Mississippi)-૪૦૩૬ મૈલ—ઉત્તર અમેરિકામાં.

૩. એમેઝોન (Amazon)—૩૬૩૫ મેલ—દક્ષિણ અમેરિકામાં.

૪. યેંગત્સીકિએંગ (Yangtsekiang)—૩૬૦૦ મેલ ....
૫. યેનિસી (Yenisei)—૩૪૦૦ મૈલ.......... } એશિયામાં.

૬. નાઇજર (Niger)—૩૦૦૦ મૈલ—આફ્રિકામાં.
૭. લીના (Lena)—૨૫૫૦ મૈલ........ }
૮. ઓબી (Obi)—૨૫૦૦ મૈલ........ } એશિઆમાં.
૯. હોએંગો (Hoango)-૨૪૮૦ મૈલ. }
૧૦. પેરેના (Parana)—૨૪૦૦ મૈલ—દક્ષિણ અમેરિકામાં.
૧૧. મેકનઝી (Mackenzie)—૨૩૦૦ મૈલ— ઉત્તર અમેરિકામાં.
૧૨. વોલ્ગા (Volga)—૨૨૦૦ મૈલ—યૂરોપમાં.
૧૩. સેન્ટ લોરેન્સ(St. Lawrence)—૨૧૦૦ મૈલ. } ઉત્તર અ-
૧૪. રીયોગ્રેન્ડ (Rio Grande)—૧૮૦૦ મૈલ.... ... } મેરિકામાં.
૧૫. ડેન્યુબ (Danube)—૧૮૦૦મૈલ.—યૂરોપમાં.
૧૬. ઈન્ડસ (Indus)—૧૮૦૦ મૈલ—હિંદુસ્થાનમાં.

પૃથ્વીનાં મોટાં સરોવરો.

૧. કેસ્પિઅન સમુદ્ર (Caspian Sea)—પૃથ્વીનો સર્વથી મોટો ખારાં પાણીનો સરોવર—યૂરોપ અને એશિઆની વચ્ચે.
૨. સુપીરિઅર (Superior)—પૃથ્વિનો સર્વથી મોટો મિઠાં પાણીનો સરોવર—ઉત્તર અમેરિકામાં.
૩. એરલ સમુદ્ર (Aral Sea)—એશિયામાં.
૪. મિશિગન (Michigan).... }
૫. હ્યુરોન (Huron).......... } ઉત્તર અમેરિકામાં.
૬. વિક્ટોરિઆ નિએન્આ (Victoria Nyanza) }
૭. એલ્બર્ટ નિએન્આ (Albert Nyanza)...... } આફ્રિકામાં
૮. તેંગેનિકા (Tanganyka).................. }
૯. બાઇકલ (Baikal)—એશિયામાં.
૧૦. લેડોગા. (Ladoga)—યૂરોપમાં.